

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

Освітній ступінь – бакалавр

**на тему: «ДОСВІД ПЕРЕБУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ЧИННИК
ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання
Спеціальності
054 Соціологія
Ющенко Анастасія Андріївна

Наукова керівниця: Бондар В.С.,
кандидатка соціологічних наук

Рецензентка: Марценюк Т.О.,
кандидатка соціологічних наук,
доцентка кафедри соціології НаУКМА

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____
«_____» _____ 2021р.

ЗМІСТ

<u>ВСТУП.....</u>	<u>3</u>
<u>РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ.....</u>	<u>6</u>
<u>1.1 Життєві стратегії як соціологічне поняття.....</u>	<u>6</u>
<u>1.2 Ціннісні орієнтири як базис для формування життєвих стратегій.....</u>	<u>11</u>
<u>1.3 Життєві стратегії української молоді.....</u>	<u>15</u>
<u>1.4 Досвід перебування за кордоном як складова життєвих стратегій української молоді</u>	<u>19</u>
<u>РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ПЕРЕБУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....</u>	<u>25</u>
<u>2.1 Методологічні засади дослідження досвіду перебування за кордоном як чинника формування життєвих стратегій української молоді.....</u>	<u>25</u>
<u>2.2 Досвід роботи за кордоном як чинник формування життєвих стратегій української молоді.....</u>	<u>28</u>
<u>2.3 Досвід навчання за кордоном як чинник формування життєвих стратегій української молоді.....</u>	<u>32</u>
<u>2.4 Досвід туристичних подорожей як чинник формування життєвих стратегій української молоді.....</u>	<u>36</u>
<u>ВИСНОВКИ.....</u>	<u>42</u>
<u>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</u>	<u>46</u>
<u>ДОДАТОК А. ГАЙД ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю.....</u>	<u>50</u>
<u>ДОДАТОК Б. ТРАНСКРИПТ ІНТЕРВ'Ю.....</u>	<u>53</u>

ВСТУП

Формування життєвих стратегій індивіда здебільшого припадає на період молодості. На це впливає низка чинників, одним з яких є досвід перебування за кордоном.

Перебуваючи за кордоном, у людини є можливість доторкнутись до іншої культури, отримати досвід або дізнатись про можливості здобуття освіти чи роботи в інших країнах, відчувати недоліки та переваги навчання, працевлаштування, проживання за кордоном, порівняти рівень життя зі своєю країною. Все це призводить до певних висновків щодо власних життєвих планів та способу свого життя.

Саме у період молодості індивід обирає для себе довгострокові життєві стратегії, будує плани на своє майбутнє життя, формує свої цілі та ціннісні орієнтири, які в свою чергу виступають базисом для формування життєвих стратегій. Досвід перебування за кордоном може не тільки сформувати нові цілі, переконання, звички особистості, але і стати чинником мобільності індивіда у майбутньому з метою навчання або пошуку роботи.

Все більше молодих людей прагнуть отримати освіту чи роботу за кордоном. Така тенденція спостерігається здебільшого у випадках, коли у індивіда вже був досвід перебування в іншій країні. За таких обставин у людини є можливість порівняти спосіб життя, культурне середовище, особливості освітньої системи та роботи, можливості для реалізації та інших факторів, за якими формування життєвих стратегій буде відбуватись з орієнтацією або на діяльність та проживання за кордоном, або навпаки, в Україні, базуючись на своєму досвіді перебування в іншій країні.

Саме тому дослідження досвіду перебування за кордоном як чинника формування життєвих стратегій української молоді є актуальним. Виявивши, що саме у відвідуванні іншої країни спонукає індивіда до зміни своїх цінностей та цілей або прагнення до потенційної мобільності, можна буде зрозуміти, що саме потрібно вдосконалити в Україні, аби молодь не виїздила за кордон та закінчувала навчання і

працевлаштовувалась в рідній країні. Більше того, можна буде виявити, на яких саме аспектах акцентує увагу українська молодь, та що стає вирішальним при виборі країни, комфортної для життя індивіда.

Об'єктом дослідження є українська студентська молодь.

Предметом дослідження є досвід перебування за кордоном як чинник формування життєвих стратегій.

Метою даного дослідження є розглянути досвід перебування за кордоном як чинника формування життєвих стратегій української студентської молоді.

Завданнями дослідження є:

- 1) Окреслити поняття життєвих стратегій;
- 2) Встановити теоретичне підґрунтя для вивчення формування життєвих стратегій;
- 3) Розкрити взаємозв'язок ціннісних орієнтирів та життєвих стратегій;
- 4) Розглянути наявний досвід соціологічного вивчення життєвих стратегій молоді;
- 5) Окреслити потенційний зв'язок між досвідом перебування молоді за кордоном та їх життєвими стратегіями;
- 6) Показати взаємозв'язок формування життєвих стратегій та досвіду роботи за кордоном;
- 7) Показати взаємозв'язок формування життєвих стратегій та досвіду навчання за кордоном;
- 8) Показати взаємозв'язок формування життєвих стратегій та досвіду туристичних подорожей за кордон.

Теоретичною основою для вивчення формування життєвих стратегій молоді були напрацювання таких науковців як: Головаха, Абульханова-Славська, Тетяна та Юрій Резник, Осипова, Бова, Зубок та інші.

В емпіричній частині робота спирається на якісну методологію та дані, отримані в результаті проведення напівструктурованих глибоких інтерв'ю.

Концептуалізація основних понять:

Життєва стратегія – є сукупністю визначення людиною головних життєвих цілей, планів та орієнтирів і способи їх досягнення з урахуванням своїх цінностей, принципів та можливостей.

Перебування за кордоном – довгострокове чи короткострокове перебування на території іншої країни з метою туристичної подорожі, навчання, роботи.

РОЗДІЛ 1

ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ

1.1. Життєві стратегії як соціологічне поняття

Протягом свого життя кожен індивід під впливом індивідуальних обставин та особистого досвіду отримує нові знання, навички, змінює свої переконання, пріоритети та цінності, будує плани та визначає бажаний образ свого майбутнього життя. Саме поєднання всіх цих елементів призводить до формування людиною своєї життєвої стратегії. Оскільки у всіх людей є свої індивідуальні якості, переживання, життєві історії, ситуації, з якими індивіди стикаються, неможливо передбачити, що саме послугувало чинником формування життєвих стратегій без соціологічного аналізу.

На кожну категорію людей по різному впливають події в країні, освітня програма, можливості для реалізації, можливість працевлаштування за фахом, досвід відвідування іншої країни та можливість порівняти всі попередні аспекти в Україні та за кордоном: чиюсь життєву стратегію ці події укріплюють та надають можливості розвитку, а для когось навпаки слугують поштовхом зміни стратегії у цілком протилежному напрямку, наприклад – виїзд за кордон з метою навчання, пошуку роботи або кращих умов для життя та самореалізації, або навпаки, прагнення покращити та прискорити розвиток певної галузі в Україні, використовуючи свій досвід перебування за кордоном. Саме тому ця проблема вивчається не лише психологами, але і активно береться до уваги соціологами, які досліджують формування життєвих стратегій не тільки окремих індивідів, а і соціальних категорій.

Таким чином, життєві стратегії можна розглядати за концепціями таких науковців як Головаха (Головаха, 1988), Абульханова-Славська (Абульханова-Славская, 1991), Тетяна та Юрій Резник (Резник, 1995), а також на основі сучасних праць Осипової (Осипова, 2012, 2015, 2016), Бови (Бова, 2017), Зубок (Зубок, 2020).

Головаха розглядає поняття життєвих стратегій через постановку індивідом своїх основних життєвих цілей та планів. «Життєві цілі і плани розрізняються як

кінцеві і проміжні події певного етапу життя. Цілі – більш масштабні і дещо менш хронологічно точні події, ніж плани» (Головаха, 1988, с. 1).

За Головахою, перший прояв побудови своїх життєвих планів припадає саме на період молодості, коли індивід формує для себе бажаний образ свого майбутнього життя і визначається з тим суспільством, в якому це життя буде вибудовуватись. Головаха розглядає період молодості як період формування своїх основних життєвих орієнтирів і свого професійного самовизначення. «Важко судити про серйозність ставлення до свого майбутнього юнаків і дівчат, поки немає достатньо чітких критеріїв оцінки життєвої перспективи з точки зору її відповідності вимогам суспільного прогресу і розвитку особистості» (Головаха, 1988, с. 2).

Життєві орієнтири формуються на основі цілей та планів, що повинні узгоджуватись. У даному випадку план – є основою для реалізації та досягнення цілі. Окрім цілей та планів, Головаха також виділяє ціннісні орієнтири як складову життєвих орієнтирів. Формування життєвих орієнтирів відбувається за пріоритетними для індивіда ціннісними орієнтирами. «Найважливішою передумовою успішної самореалізації людини в майбутньому є узгоджена, несуперечлива система ціннісних орієнтирів, яка лежить в основі формування змістовно і хронологічно узгоджених життєвих цілей і планів» (Головаха, 1988, с. 3).

Натомість Абульханова-Славська розглядала життєву стратегію за трьома головними ознаками: по-перше – як планування свого життя через формування основних напрямів своєї діяльності, способу життя, формування основних цілей та способів їх досягнення; по-друге – як узгодженість своїх життєвих цілей та планів з їхньою реалізацією, по-третє – як постійне формування нових цілей та способів їх досягнення у процесі реалізації своїх життєвих стратегій (Абульханова-Славская, 1991).

За Абульхановою-Славською, індивід може стикатись з труднощами на етапі переходу від планування своїх життєвих цілей до їх реалізації, що в свою чергу може призвести до зміни людиною своєї життєвої стратегії. Відповідно це і формує другу ознаку життєвих стратегій – узгодженість цілей та способів їх досягнення (Абульханова-Славская, 1991). Життєві стратегії індивіда складаються з чіткого

планування свого життя, постановки основних цілей, які подеколи можуть не відповідати або можливостям індивіда, його доступу до ресурсів для досягнення поставленої цілі, або з суспільними нормами і очікуваннями. Саме в цей момент індивід має необхідність вирішувати свою неможливість досягти бажаного та шукати шляхи для реалізації своїх прагнень та цілей. Цей шлях пошуку варіантів для досягнення своїх життєвих планів також є складовою формування життєвих стратегій особистості.

«Життєва стратегія особистості передбачає в своїй основі принцип опори на власні сили, виявлення того, чи вистачить у неї сил для різких змін у своєму житті, які можуть обернутися невдачею» (Абульханова-Славская, 1991, сс. 32-33). Розглядаючи життєві стратегії, вона вказувала на те, що саме на суб'єктивний аспект спрямовані всі життєві стратегії особистості і на досягнення своїх цілей шляхом власних зусиль. Також вона вказувала на те, що життєва стратегія виступає певним поєднуючим поняттям між потребами, бажаннями людини та її можливостями, ціннісними орієнтирами, мисленням, способом життя. Таким чином, життєва стратегія вимагає не тільки постановку індивідом своєї життєвої цілі, але і визначення шляхів її реалізації та пошуку мотивації для її досягнення.

Життєві стратегії розглядалися також соціологами Тетяною та Юрієм Резник. У своїй роботі «Життєві стратегії особистості» (1995) вони спирались на праці Руткевича, Чередниченко, Шубкіна, та диспозиційну теорію особистості Ядова. Соціологічний аналіз життєвих стратегій за Резник відбувається шляхом дослідження інституційних процесів (Резник, 1995, с. 101). Поняття життєвих стратегій Тетяна та Юрій Резник концептуалізували із соціологічної точки зору та наголошували на таких елементах як ціль, цінності та норми, на які орієнтується індивід у процесі соціалізації. «Стратегія життя – це соціально зумовлена система орієнтування особистості на довготривалу перспективу. Стратегія діяльності – завжди результат соціального досвіду людей, що існують в єдиному соціокультурному просторі» (Резник, 1995, с. 101).

Також Резник вказували на те, що соціологічний підхід до вивчення життєвих стратегій повинен включати одразу три аспекти – соціальний, культурний та

індивідуальний. Тетяна та Юрій Резник розкрили поняття життєвих стратегій як таке, що має суб'єктивну та об'єктивну сторони, у першому випадку, що виражається особистими цілями та прагненнями особистості під впливом власного соціального досвіду, а у другому – що набувається у культурному середовищі під впливом ustalених норм та цінностей. Третій вимір Резник визначили як «соціальний вимір». Його особливість полягає в узгодженості попередньо описаних об'єктивних та суб'єктивних сторін. Тобто в «узгодженості взаємних уявлень і очікувань» (Резник, 1995, с. 101).

Тетяна та Юрій Резник типологізували життєві стратегії виділяючи її основні елементи, а також її основні типи: перші включають перцептивні орієнтири, смисложиттєві орієнтири, ціннісні орієнтири, нормативні орієнтири, цільові орієнтири; до других належать стратегії життєвого благополуччя, стратегії життєвого успіху, стратегії життєвої самореалізації (Резник, 1995, с. 104).

Сучасніші праці на тему формування життєвих стратегій належать таким соціологам як Осипова (Осипова, 2012, 2015, 2016), Бова (Бова, 2017), Зубок (Зубок, 2020).

У своїх працях Осипова приділяла особливу увагу життєвим стратегіям молоді. У праці «Життєві стратегії сучасної молоді» (Осипова, Энвери, 2012) молодь розглядалась як соціальна категорія, яка швидко адаптується в умовах соціальних змін, має широкий доступ до ресурсів інформації і обізнана в особливостях розвитку різних галузей. За Осиповою, «Життєва стратегія являє собою динамічну систему перспективного орієнтування особистості, спрямовану на свідомі зміни і конструювання свого майбутнього життя» (Осипова, Энвери, 2012, с. 107).

У роботі Осипової 2015 року «Проблемами формування ціннісних орієнтацій студентської молоді», ціннісні орієнтири розглядались як базис для формування життєвих стратегій. Серед пріоритетних життєвих стратегій молоді Осипова виділила навчання, працевлаштування і створення сім'ї. Її визначення життєвих стратегій було запропоноване у роботі 2016 року: «Життєві стратегії – реалізація взаємопов'язаних довгострокових дій, направлених на досягнення бажаних результатів» (Осипова, Энвери, 2016, с. 110). Тобто життєві стратегії розглядаються не як постановка

основних життєвих планів, цілей, а їх реалізація і шляхи досягнення бажаного образу свого майбутнього життя.

Життєві стратегії у роботах Бова також пов'язуються з постановкою індивідом конкретних цілей та усвідомленням своїх реальних можливостей для їх досягнення. Вони також тісно пов'язані з доступними для індивіда ресурсами. Оскільки ресурси у всіх різні, шанси досягти бажаних цілей також відрізняються. Бова наголошує на важливості фінансових ресурсів у формуванні життєвих стратегій: «Гроші, наявні в розпорядженні індивіда, задають вектор і визначають горизонт його волі» (Бова, 2017, с. 142).

Робота Зубок, видана 2020 року, також була присвячена життєвим стратегіям і наголошувала на формуванні життєвих стратегій як на способі саморегуляції у вигляді постановки цілей та шляхів їх досягнення. Найбільше значення, на думку Зубок, саморегуляція має для молоді, тому саме на основі цієї соціальної категорії будувалось дослідження життєвих стратегій. Молодь формує свої цілі з прагненням досягти успішного життя у індивідуальному розумінні кожного.

Зубок виділяє декілька особливостей загальних умов, за яких сучасна молодь формує свої життєві стратегії: глобальна мінливість реальності, наростання невизначеності та ескалація ризику, зміна балансу цілеспрямованого регулювання і саморегуляції, розширення простору реальності, зміна смислових засад реальності, поглиблена соціальна диференціація реальності (Зубок, 2020).

Тобто молодь формує свої життєві стратегії, по-перше, в умовах суб'єктивних уявлень і переживань, явищ і процесів; по-друге, в нестабільності навколишнього світу, за якого не можна бути впевненим у досяжності тієї чи іншої життєвої стратегії; по-третє, у послабленні відповідальності молоді за суспільне життя та державні процеси у формуванні своїх життєвих стратегій та зміщені акценту на суб'єктивні прагнення. Інші умови пов'язані з розвитком цифрових комунікацій та переходом багатьох галузей в цифровий формат, зі зміною ціннісних орієнтирів у порівнянні з попередніми поколіннями, та з нерівним доступом до ресурсів.

Отже, життєві стратегії як соціологічне поняття можна розглядати на основі доробків таких науковців як Головаха, Абульханова-Славська, Резник. Головаха

описував формування життєвих стратегій через постановку основних життєвих планів та цілей, або через ієрархію ціннісних орієнтирів. Абульханова-Славська акцентувала увагу на цілях особистості та формуванні способів їх реалізації. Формування життєвих стратегій за Абульхановою-Славською полягає в тому числі у плануванні свого життя, яке може не співпадати з суспільними нормами та очікуваннями. Таким чином, пошук шляхів для досягнення своїх цілей також є складовою формування життєвих стратегій. Поняття життєвих стратегій у соціологічному розумінні вивчали також Тетяна та Юрій Резник, як уявлення індивіда про своє життя та свою поведінку у процесі досягнення поставлених орієнтирів. За Тетяною та Юрієм Резник, формування життєвих стратегій включає об'єктивний, суб'єктивний та соціальний виміри та базується на ціннісних орієнтирах особистості та її головних життєвих цілях. Сучасніші праці, присвячені життєвим стратегіям, належать таким соціологам як Осипова, Бова, Зубок. У працях Осипової, життєві стратегії визначаються як спосіб конструювання свого життя, а також як конкретні дії, спрямовані на реалізацію своїх життєвих планів. Бова характеризує життєві стратегії як постановку індивідом конкретних цілей, з урахуванням своїх можливостей для їх досягнення. Зубок окреслила умови, за яких молодь формує свої життєві стратегії у сучасному світі, зокрема глобальна мінливість реальності, наростання невизначеності та ескалація ризику, зміна балансу цілеспрямованого регулювання і саморегуляції, розширення простору реальності, зміна смислових засад реальності, поглиблена соціальна диференціація реальності.

1.2. Ціннісні орієнтири як базис для формування життєвих стратегій

Життєві стратегії безпосередньо залежать від ціннісних орієнтирів людини. «За твердженням Є. І. Головахи, плануючи майбутнє, намічаючи конкретні події - плани і цілі, людина виходить, насамперед, з певної ієрархії цінностей, представленої в її свідомості. Несформованість уявлень людини про майбутнє - результат неузгодженості ціннісних орієнтацій, коли людина не може здійснити вибір найбільш значущих сфер життєдіяльності» (Сіпакова, 2014, с. 111). Таким чином, якщо

пріоритетними цінностями виступає сім'я та кохання, життєва стратегія буде вибудовуватись відповідним чином, з прагненням задовольнити своє бажання мати сім'ю та гарні стосунки; якщо головними цінностями виступає робота, престиж, то життєва стратегія буде спрямована на кар'єру, тощо.

Ціннісні орієнтири можуть визначати стратегію людини, визначати пріоритетність та спрямовувати на обрання того чи іншого шляху. Тобто ціннісні орієнтири виступають певним базисом для побудови життєвих стратегій. Побачивши тенденцію формування пріоритетних ціннісних орієнтирів, можна спрогнозувати, у якому напрямі будуть формуватися життєві стратегії.

У своїй роботі «Ціннісні орієнтири української молоді: порівняльний аналіз» Святненко, Виноградов, (2013) розглядали ціннісні пріоритети української молоді на основі даних ESS (2004–2011) і WVS (2006–2008). Вони розглядали соціальні інститути як основний чинник формування цінностей української молоді. Можна прослідкувати, що для української молоді у пріоритеті є здобуття престижної роботи та досягнення успіхів у професії. Тобто на першому місці стоїть самостійність та самоствердження. Саме ці прагнення можуть стати поштовхом для виїзду за кордон української молоді, з прагненням здобути кращу освіту чи престижну роботу за кордоном. Досвід перебування в іншій країні часто демонструє можливості для реалізації свого потенціалу, що з огляду на пріоритетні ціннісні орієнтири української молоді стає поштовхом до бажання здійснити мобільність.

Ціннісні орієнтири визначають не тільки вектор життєвих стратегій людини та постановки основних цілей, що спираються на цінності, але і визначають межі прийнятних для індивіда способів досягнення цих цілей. Тобто ціннісні орієнтири спрямовують людину на здійснення або навпаки ігнорування певних вчинків або поведінки на шляху досягнення своїх поставлених цілей або реалізації своїх життєвих планів.

У роботі Савчука, з Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Савчук, 2012, сс. 60-67), наведено наступну інформацію щодо ціннісних орієнтирів молоді. Із 1076 студентів 18-21 років 72% визначили здоров'я найбільш важливою цінністю. «Власне благополуччя – 68 %; фізична насолода – 56 %; розваги

– 31%. Найменш значущими для студентів виявилися наступні цінності: свобода (21%), благополуччя близьких друзів (18%), чесність (14%), доброта (4%). Для сучасної молоді характерне прагнення до самоствердження і бажання бути такими, що визнані оточенням. Думка про вигідне самовизначення в житті і необхідність підготовки до цього, зайняла головне місце у свідомості студентів» (Савчук, 2012, с. 64).

За рівнем важливості складових життя найвищі позиції зайняли відповіді: «сім'я», «друзі», «робота». На найнижчому рівні важливості – «політика». Таким чином, молодь як соціальна категорія вирізняється високим інтересом та зацікавленістю власних індивідуальних благ і низькою зацікавленістю державницьких інтересів. Таким чином, для молоді може не поставати проблеми у виїзді в іншу країну на постійне проживання, у працевлаштуванні за кордоном і у внеску в розвиток певних галузей в інших країнах, а не на Батьківщині.

Також дослідження показало, що більше індивідів прагне матеріальних цінностей, аніж духовних. Це також може стати поштовхом для формування життєвих стратегій саме після досвіду перебування за кордоном, адже молодь прагне кращої освіти, більш престижної професії, вищої зарплатні, тощо.

У своїй роботі Карельський (2008) «Ціннісні орієнтири як основа формування життєвої стратегії сучасного студента» наводить результати, що на питання «Без чого ви не уявляєте своє майбутнє?», більшість поставили у пріоритет здоров'я, родину і матеріальний достаток; на четвертому місці кохання і на п'ятому успішна кар'єра. Останні позиції зайняли духовний розвиток та широкий кругозір, що знову таки свідчить про домінування матеріальних цінностей над духовними. Також на результати впливав вік: з віком стає важливішим матеріальний достаток і менш значимими стають «економічна влада», «політична влада», «соціальний статус», «економічна незалежність» і «успішна кар'єра». «Студентів з родин із середнім і низьким рівнем доходу більше хвилює побудова успішної кар'єри в майбутньому, на відміну від респондентів з високозабезпечених сімей, у яких цей орієнтир не увійшов до п'ятірки кращих» (Карельський, 2008, с. 3).

Також у дослідженні показана залежність між ціннісними орієнтирами індивідів та їх життєвими стратегіями. Так, ті хто планують залишитись у своєму місті, де проживають їхні батьки, обирають пріоритетними цінностями здоров'я та міцну родину; ті, хто планують житло, ставлять в пріоритет матеріальний достаток; для тих, хто планує залишитись у місті та купувати власне житло, важливе здоров'я, успішна кар'єра, матеріальний достаток; ті, хто планують переїхати до більшого міста, мають у пріоритеті економічну незалежність, матеріальний достаток та міцну родину; тим, кому складно відповісти на питання щодо життєвої стратегії, обрали пріоритетними цінностями кохання та вірних друзів (Карельський, 2008, с. 5).

Отже, базисом для побудови життєвих стратегій виступають ціннісні орієнтири людини. Визначивши ієрархію цінностей індивіда, можна спрогнозувати вибір довготривалої життєвої стратегії та шляхи її досягнення. Дослідження показали, що пріоритетними для респондентів є матеріальні цінності, такі як матеріальний достаток та престижна робота (Святненко, Виноградов, 2013). Власне благополуччя важливе для більшості опитаних респондентів (68%), в той час як благополуччя близьких друзів важливе лише для 18% респондентів (Савчук, 2012). Студентство не уявляє свого життя без здоров'я, сім'ї та матеріального достатку (Карельський, 2008). Молодь вирізняється високою зацікавленістю індивідуальними благами та низькою зацікавленістю державницькими інтересами.

1.3. Життєві стратегії української молоді

У період молодості індивід визначається зі своїми основними цілями та життєвими планами, а також формує свої основні цінності і їхню ієрархію. Саме тому тема формування життєвих стратегій найбільш актуальна серед молоді. Дослідження життєвих стратегій молоді особливо актуальне через низку наступних особливостей: «зниження ролі традиційних інститутів соціалізації, модифікація ціннісних орієнтирів, молодь як активний гарант розвитку суспільства, а розвиток її життєвих стратегій стає важливим індикатором, що допомагає спрогнозувати майбутні соціальні процеси і тенденції розвитку суспільства» (Осипова, Энвери, 2016, с. 109).

Неодноразово теоретики наголошували на особливостях молоді як соціальної категорії, якій притаманна самостійність, мобільність, відповідальність за своє життя і формування своїх життєвих стратегій, зацікавленість в отриманні якісної освіти та професії, успішне працевлаштування і водночас низький рівень зацікавленості політичними та економічними процесами (Ребышева, Осипова, Савицкая, 2015). Також молоді неодноразово надавався статус основної рушійної сили будь-якого суспільства, адже саме молодь грає вирішальну роль в розвитку галузей науки, в технологічному прогресі, розвитку культури та інших сферах життєдіяльності людини. «Молодь гнучко реагує на соціальні зміни, в більшій мірі інформована про процеси, що відбуваються в різних сферах науки, техніки і соціального життя, динамічно володіє сучасними формами спілкування і технологіями, активно долучається у світовий інформаційний простір» (Осипова, Энвери, 2012, с. 106).

Актуальність дослідження життєвих стратегій української молоді Бова пов'язує з розвитком України та українського суспільства. У своїй праці він наголошує на тому, що сучасна українська молодь не тільки має широкий доступ до ресурсів та значно збільшує обсяг своїх можливостей, але і володіє такими якостями як «прагматизм, раціональність, енергійність, рішучість у важких соціальних ситуаціях, здатність швидко засвоювати нові знання, готовність адаптуватись до швидко мінливого світу» (Бова, 2017, с. 142).

У своїй роботі «Життєві стратегії молоді: проблеми визначення в соціологічному дискурсі» (2010) Рубцова зазначила, що часто поняття «життєві стратегії» асоціюються саме з молоддю, оскільки саме на цей період припадають нові можливості для особистості, для реалізації свого потенціалу, і що саме головне, для індивіда відкриваються нові шляхи у формуванні своїх життєвих стратегій. Також вона згадала про три періоди дослідження життєвих стратегій молоді у вітчизняній соціології: перший (60-70-і роки) характеризується усталеними суспільними нормами, правилами, очікуваннями, і відмінності між прагненнями та можливостями молоді зумовлювалась лише особливостями класової системи; другий (70-80-і роки) характеризується не тільки виявленням психологічних та демографічних відмінностей між індивідами, але і відмінностей у доступі до благ, ресурсів і

неоднакових «життєвих шансів»; третій період (с початку 90-х років) характеризується усвідомленням відмінностей між індивідами, індивідуальним способом побудови життєвих стратегій з урахуванням своєї самостійності та свободи свого вибору (Рубцова, 2010).

Було проведено дослідження життєвих стратегій студентів Національного авіаційного університету 2008-2009 рр. (Життєві стратегії студентів НАУ: кризь призму соціології, 2009). У даному випадку життєві стратегії розглядалися із суто соціологічної точки зору та базувалися на ціннісних орієнтирах особистості. Тобто життєвими стратегіями виступали способи конструювання життя студентами НАУ на основі їх ціннісних орієнтирів.

Щодо життєвих цінностей, на першому місці – сімейне щастя, на другому – кар'єра, на третьому – бажання реалізувати свій талант та здібності та бути вільним у своїх рішеннях та вчинках, на четвертому – здобути багатство, на п'ятому – стати кваліфікованим спеціалістом, на шостому – влада та приносити користь своїй країні.

Тобто найбільше студенти орієнтовані на самореалізацію та здобуття професії, кар'єри, знайти також своє сімейне щастя. Останні позиції займають бажання, направлені на принесення користі своїй країні, на те, що не стосується їх особисто. У результатах опитування також помітна тенденція, що значно менша кількість респондентів визнали пріоритетність здобуття освіти та професії, натомість більшість вважають пріоритетними кар'єру.

Важливий аспект опитування займали агенти соціалізації, що здійснюють вплив на молодь. На першому місці – сім'я, на другому – власний досвід, на третьому – школа, коледж, література, на четвертому – музика, на п'ятому – фільми, товариші по навчанню, на шостому – релігія, телебачення, інтернет.

Лише 3% респондентів вказали вплив викладачів та навчальних занять у освітній системі. Щодо зміни у власних якостях, то у ході навчання у студентів розвинулись такі якості як рішучість, впевненість та комунікабельність. Серед проблем, з якими стикаються студенти у роки навчання, найчастіше зустрічається проблема поєднання навчання з роботою, далі житлові проблеми та недостатня заробітна плата для забезпечення гідного рівня життя. Також під час навчання у

студентів спостерігаються ознаки девіації, у вигляді споживання алкоголю та куріння.

У дослідженні також зазначено, що у пошуку роботи студенти найменше покладаються на допомогу держави і будуть намагатися впоратись із пошуком самостійно. Тобто державні установи та їх послуги не користуються довірою та авторитетом у студентства. Щодо майбутнього у студентства НАУ не спостерігається негативного настрою та невпевненості. 44,9% студентства з оптимізмом дивляться у майбутнє.

Життєві стратегії української молоді на прикладі київських студентів досліджував Бова (Бова, 2017). Молодь як соціальну категорію Бова описує як таку, що має широкий доступ до ресурсів, за рахунок чого володіє і широким доступом до можливостей. Саме тому, від формування життєвих стратегій української молоді «залежить, чи стануть майбутні молоді фахівці локомотивом інноваційного розвитку України, покликаним «витягнути» країну із затяжної соціально-економічної кризи» (Бова, 2017, с. 141). Молодь також вирізняється яскраво вираженими матеріальними та професійними прагненнями, такими як цікава робота, високий дохід та кар'єрний ріст, що знову ж таки говорить про спрямованість сучасної молоді на суб'єктивні блага та суб'єктивні цінності.

У своїй праці Бова наголошував на тому, що фінансові ресурси є одними із найважливіших ресурсів, на які спирається молодь у формуванні та реалізації своїх життєвих стратегій. Таким чином, в залежності від фінансового становища індивіда залежить не тільки формування його життєвих цілей та планів, але і можливість їхньої реалізації. «Одні підгрупи молоді стають жертвами «пастки бідності», в той час як інші не можуть вирватися з «гедоністичного бігу по колу» (коли зростання доходів супроводжується зростанням рівня домагань). Гроші, наявні в розпорядженні індивіда, задають вектор і визначають горизонт його волі» (Бова, 2017, с. 142). Саме роль матеріальних благ у можливості реалізувати свої цілі та плани стає поштовхом для формування життєвих стратегій сучасної молоді у напрямі здобуття престижної освіти, професії та згодом високої зарплатні.

«Серед причин, які обумовлюють фінансові складності сучасного українського студента – і зниження рівня життя, і значна диференціація рівня доходів населення, і суспільно-політична нестабільність та неефективність багатьох соціальних інститутів» (Бова, 2017, с. 144). Сучасна українська молодь прагне стабільності, успішного працевлаштування за своєю спеціальністю, широких можливостей для розвитку, високого фінансового становища та впевненості у своєму майбутньому, що не завжди може знайти на Батьківщині. «За даними вивчення громадської думки 2016 року Соціологічною групою «Рейтинг», репрезентативного для населення всієї країни (n = 2000) і вибірки відвідувачів візових центрів (n = 450), серед вікової групи 18-35-річних 18% опитаних однозначно хотіли б виїхати за кордон на постійне місце проживання, а 33% - однозначно там працювати (при цьому 22% молодих людей оцінює свої шанси як значні)» (Бова, 2017, с. 145).

Емпіричною основою праці Бови 2017 року було опитування Київських студентів п'яти університетів: Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Університету «Крок», Академії праці. Результати дослідження показали, що задля реалізації своїх життєвих планів українські студенти готові: «підвищувати професійну кваліфікацію», «старанно навчатись в університеті», «шукати зв'язки з впливовими людьми», «відкласти створення сім'ї до досягнення відповідного матеріального рівня». В той же час, студенти не готові «виконувати роботу низької кваліфікації, нижче рівня своїх можливостей», «діяти, коли необхідно, всупереч закону», «виконувати небезпечну або шкідливу для здоров'я роботу».

Отже, саме у роки навчання у студентства відкриваються нові можливості для формування життєвих стратегій, формуються життєві плани, цілі та ієрархія цінностей. Пріоритетними у студентства є матеріальні цінності, тому життєві стратегії також переважно направлені на матеріальне забезпечення, професійний успіх, побудову успішної кар'єри. Сім'я також є у пріоритеті на майбутнє. Так само як і ціннісні орієнтири, життєві стратегії у студентства спрямовані на особисті досягнення та власне благополуччя. Таким чином, життєві стратегії студентства (на

прикладі студентів НАУ) направлені на ті цінності та цілі, що стосуються їх особисто, тобто на сім'ю, роботу, кар'єру, і в саму останню чергу спрямовані на державу та на принесення користі своїй країні. Праця Бови 2017 року висвітлила проблему невпевненості молоді у майбутньому в своїй країні, що призводить до бажання виїхати за кордон на постійне місце проживання, або працевлаштування в іншій країні.

1.4. Досвід перебування за кордоном як складова життєвих стратегій української молоді

У період молодості у індивіда є можливість відвідувати інші країни з метою туристичних подорожей або отримання досвіду навчання чи роботи за кордоном. Після довгострокового чи короткострокового перебування української молоді за кордоном, формується позитивне чи негативне враження про цілком інакший устрій іншої країни, особливості тієї чи іншої культури та певні видимі особливості норм, освітньої, політичної та економічної систем, патернів поведінки та дозвілля представників іншого менталітету. Це призводить до формування життєвих стратегій з огляду на свій досвід спілкування, споглядання чи проживання в інакших соціокультурних умовах.

Під час перебування за кордоном з метою подорожування, навчання чи роботи, українська молодь вибудовує нові соціальні зв'язки, поповнює коло своїх друзів та знайомих, що сприяє формуванню життєвих стратегій. Зазвичай це відбувається в сторону бажання здійснювати постійні подорожі до своїх друзів, або отримання досвіду роботи чи вступу на навчання за кордон разом зі своїми іноземними знайомими. Також можна говорити про наслідування патернів поведінки, цінностей, культури, яка не є типовою для України, від своїх закордонних товаришів і прагнення долучитись до рівня життя їхньої країни. З іншого боку, таке спілкування може мотивувати не до виїзду за кордон, а навпаки, до розвитку України в тих галузях, які здаються більш розвинутими в інших країнах. Спостерігаючи за культурними аспектами, економічним, технологічним прогресом під час перебування за кордоном,

у індивіда може виникнути бажання посприяти розвитку цієї галузі в своїй рідній країні. Досвід перебування за кордоном залишає певні позитивні враження та приваблює тими аспектами, які не є притаманними Україні. Деякі тенденції приходять до нас з-за кордону саме через звички і спосіб життя тих українців, які повернулись після довготривалого перебування в іншій країні. Вони не тільки докорінно переформували свої життєві стратегії, але і зробили значний внесок у формування життєвих стратегій багатьох українців.

Досвід перебування за кордоном може також посприяти бажанню індивіда здійснити мобільність в іншу країну. Дослідження «Мобільність та міграційні настрої української молоді» 2018 року на замовлення Міністерства молоді та спорту України показало, що «56,5% української молоді хочуть жити в Україні. 21% опитаних виявили бажання попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернутися в Україну, 6,2% – хотіли б навчатися за кордоном, але потім повернутися в Україну» (Мобільність та міграційні настрої української молоді, 2018). За іншими даними 2018 року за опитуванням КМІС «7% повнолітніх українців збираються в найближчі півроку виїхати за кордон з метою тривалого перебування, роботи, навчання чи еміграції, проте приблизно третина з них ще не робила для цього конкретних кроків» (Міграційні настрої населення України у квітні 2018 року, 2018).

Дослідження 2019 року показало, що «здобувати міжнародний освітній досвід їдуть переважно ті, хто вже має вищу освіту: 28% отримали диплом бакалавра, 33% закінчили магістратуру, є навіть аспіранти — їх 1,3% та доктори наук — 0,3%» (Українська Молодь у Світі: Повернення, 2019). Тобто працездатна частина українців з вищою освітою вирушає за кордон, замість того, щоб розвивати український потенціал та працювати на користь своєї держави. Серед причин «64% опитуваних назвали «Кращі умови для життя та навчання». На другому місці «Бажання отримати хороші знання для працевлаштування за кордоном», на третьому – «Висока якість освіти за кордоном» (Українська Молодь у Світі: Повернення, 2019). 42% респондентів не впевнені у своєму бажанні повернутись в Україну після навчання за кордоном, 39% не планують повертатись і лише 19% опитаних висловили бажання повернутись додому в Україну з-за кордону.

Досвід перебування за кордоном може сформувати бажання індивіда навчатись за кордоном, тобто сформувати його життєву стратегію з орієнтацією на отримання освіти в іншій країні. «Вибір студента щодо навчання за кордоном можна умовно поділити на два етапи. На першому етапі студент приймає рішення – «Чи варто взагалі їхати за кордон навчатися?». Тобто на цьому етапі студент оцінює переваги навчання за кордоном з перспективою на майбутнє. Студент аналізує свій рівень життя, кар'єрні перспективи та соціальний статус після навчання у закордонному вищому навчальному закладі. На другому етапі студент обирає країну навчання, ВНЗ та спеціальність» (Черба, Тоболь, Мушкаторова, 2017, с. 69).

Черба, Тоболь, Мушкаторова працювали над причинами освітніх міграцій української молоді за кордон. Дослідження показало, що більше половини респондентів бажають навчатися за кордоном і лише 25% опитаних такого бажання не мають. «Найбільш поширеними причинами від'їзду за кордон на навчання серед респондентів віком 13-25 років є престижний диплом та шанси отримати в перспективі більш високооплачувану роботу після навчання у закордонному ВУЗі (62,7%), а також більш високий рівень освіти за кордоном (56,7%). Лише 9,3% з опитаних респондентів влаштовує рівень освіти в Україні» (Черба, Тоболь, Мушкаторова, 2017, с. 70). Після навчання за кордоном більшість молоді прагне залишитись на постійне місце проживання в іншій країні. Таким чином, ми маємо проблему втрати інтелектуального потенціалу, а також низької відповідальності української молоді перед своєю країною. Отже, досвід навчання за кордоном формує у молоді життєву стратегію з прагненням залишитись за кордоном для подальшого працевлаштування та проживання.

Прагнення отримати кращу освіту не є єдиною причиною формування життєвих стратегій молоді з орієнтацією на закордон. Досвід перебування в іншій країні може також показати можливості для реалізації молодих людей за своєю спеціальністю, розкрити потенціал молодої людини, а також відкрити шляхи працевлаштування на добре оплачувану роботу за своєю спеціальністю. «Щодо факторів привабливості країн для студентської молоді України, то за результатами проведеного опитування, найвища частка припадає на можливість

працевлаштування, кар'єрного зростання, реалізації здібностей, а також сприятливе культурне середовище» (Мезенцев, Мезенцева, 2018, с. 35).

Досвід перебування за кордоном може не тільки продемонструвати молодій людині можливості для своєї реалізації, але і дати можливість відчутти відмінності культурного середовища та менталітету. Таким чином, культурне середовище іншої країни може здатись людині більш сприятливим ніж в рідній країні, що в свою чергу може стати чинником формування життєвої стратегії з бажанням повернутись в певну країну задля навчання, роботи чи проживання. «Велика кількість молоді планують поїздки за кордон з метою працевлаштування вперше або повернутися на попереднє місце роботи» (Дубницький, 2020, с. 10).

Тимчасовий досвід роботи в іншій країні зазвичай залишає за собою прагнення індивіда або відновити свою можливість працювати за кордоном, або переїхати на постійне місце проживання задля побудови успішної кар'єри в іншій країні. «Варто також враховувати, що «тимчасова трудова міграція» може переростати у вплив умів назавжди, а до співгромадян згодом, як показує досвід, схильні перебиратися на постійне місце проживання і члени їхніх сімей» (Бова, 2017 с. 146).

Досвід перебування за кордоном української молоді також може бути пов'язаний з туристичними подорожами. Саме за таких умов у індивіда є можливість зануритись в культурне середовище іншої країни, дізнатись більше про норми поведінки в даному середовищі та порівняти менталітет представників іншої культури. «Туризм студентської молоді виступає інструментом передачі цінностей, моделей поведінки, тому як в процесі туристичної діяльності, відвідуючи інші регіони, країни, континенти, молоді люди вбирають інші норми поведінки, розширюють свій кругозір, намагаючись визначити позитивні і негативні моменти життєустрою інших народів, виявити ті цінності, які можливо адаптувати до української дійсності, і ті норми, які гальмують суспільний прогрес» (Островський, 2013, с. 1). Туристичні подорожі можуть стати чинниками формування життєвих стратегій у бік навчання, працевлаштування, переїзду на постійне місце проживання за кордон, або продовження здійснення туристичних подорожей по всьому світу, впровадження особливостей інших культур у звичний український спосіб існування.

«80% мандрівної молоді повертається додому більш толерантною до чужої культури й інших народів» (Островський, 2013, с. 1).

Отже, значна частина української молоді має досвід перебування за кордоном з метою здійснення туристичних подорожей, навчання чи роботи. Цей досвід є чинником формування життєвих стратегій, адже молодь отримує можливість ознайомитись з особливостями культурного середовища, цінностями, нормами іншої країни, особливостями освітньої системи, можливостями для реалізації та працевлаштування. Це також супроводжується процесом формування нових соціальних зв'язків, які сприяють формуванню життєвих стратегій з орієнтацією на закордон. Досвід перебування за кордоном може також посприяти бажанню індивіда здійснити мобільність в іншу країну задля отримання освіти, роботи або постійного проживання.

РОЗДІЛ 2

ДОСВІД ПЕРЕБУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Методологічні засади дослідження досвіду перебування за кордоном як чинника формування життєвих стратегій української молоді

Дослідження життєвих стратегій студентства проводилось за допомогою методу напівструктурованих глибинних інтерв'ю. Це дало змогу запобігти непорозумінню у тлумаченні визначення життєвих стратегій та виявити основні чинники формування життєвих стратегій молоді, пов'язаних з досвідом перебування за кордоном. «Якісну стратегію застосовують зазвичай у тих випадках, коли важливо виявити різноманіття явища або докладно його охарактеризувати» (Богдан, 2015, с. 87).

Саме метод напівструктурованих глибинних інтерв'ю дав змогу виявити детальну інформацію та отримати думку респондентів щодо досвіду перебування за кордоном та формування цілей, цінностей, переконань, життєвих планів. Інтерв'ю проводилось серед респондентів, що мали досвід туристичних подорожей, навчання чи роботи за кордоном. За Богдан (2015), глибинні інтерв'ю використовуються у тих випадках, коли «мета дослідження полягає у виявленні різноманіття думок або досвіду людей» (Богдан, 2015, с. 94). Саме цю ціль переслідувало дослідження досвіду перебування за кордоном як чинника формування життєвих стратегій українського студентства. Кожен індивід має свій індивідуальний досвід, тому неможливо передбачити, що саме посприяло формуванню його життєвої стратегії без особистого спілкування.

Для проведення інтерв'ю було розроблено гайд, що складався з шести блоків. Перший блок передбачав знайомство з респондентом. Другий блок стосувався загального досвіду перебування за кордоном. Третій блок – навчання (для респондентів, які мали досвід навчання за кордоном). Четвертий блок – робота (для

респондентів, які мали досвід роботи за кордоном). П'ятий блок – туристичні подорожі (для респондентів, які мали досвід туристичних подорожей за кордон).

Було проведено 12 напівструктурованих глибинних інтерв'ю. Було опитано 4 респондента з досвідом навчання за кордоном, 4 респондента з досвідом роботи за кордоном та 4 респондента з досвідом туристичної подорожі за кордон, віком від 18 до 23 років. Саме у цьому віці індивід отримує вищу освіту та визначається зі своїми життєвими планами, цілями, ціннісними орієнтирами. Було опитано 7 жінок та 5 чоловіків. Соціально-демографічні характеристики респондентів зазначено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Соціально-демографічні характеристики респондентів

	Вік	Стать	Назва навчального закладу, Факультет	Рідне місто	Фінансове становище
1	21	Жіноча	НаУКМА, ФСНСТ	Київ	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
2	22	Жіноча	НаУКМА, ФСНСТ	Київ	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
3	18	Чоловіча	Сумський державний університет (СумДУ), Факультет філології та соціальних комунікацій	Суми	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
4	20	Чоловіча	НаУКМА, ФЕН	Луцьк	Можемо дозволити собі купити все, що захочемо
5	23	Чоловіча	Університет імені Альфреда Нобеля, Маркетинг	Дніпро	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
6	22	Чоловіча	Lazarski University, Business economics and finance	Харків	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі

7	23	Чоловіча	Університет імені Альфреда Нобеля, Маркетинг	Дніпро	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
8	22	Жіноча	Ensign College, Professional business management and accounting	Львів	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
9	21	Жіноча	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Факультет психології	Харків	Можемо дозволити собі купити все, що захочемо
10	21	Жіноча	НаУКМА, ФЕН	Київ	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
11	20	Жіноча	НаУКМА, ФСНСТ	Київ	Можемо дозволити собі купити все, що захочемо
12	19	Жіноча	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Факультет психології	Харків	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі

Пошук респондентів відбувався методом снігової кулі, що дав змогу опитати респондентів, які мали найбільш інформативний досвід перебування за кордоном. У випадку туристичних подорожей респондентами були студенти з досвідом відвідування більш ніж десяти країн світу. Респондентами для наступних двох блоків були люди з досвідом навчання чи роботи за кордоном терміном від 5 місяців, здобуваючи при цьому нові навички та звички, змінюючи погляди та формуючи нові цілі і життєві плани.

Оскільки за умов карантину через COVID-19 ускладнився доступ до інтерв'ювання респондентів, інтерв'ю були проведені через платформу Zoom. Було проведено 12 онлайн зустрічей, тривалістю від 50 до 90 хвилин. Результати дослідження не є репрезентативними. Аналіз інтерв'ю відбувався за допомогою

повторного прослуховування відеозапису інтерв'ю та пошуку ключових смислів. Відбувався пошук спільного та відмінного у думках та досвіді респондентів, що допомагало інтерпретувати та описати аспекти формування життєвих стратегій.

2.2. Досвід роботи за кордоном як чинник формування життєвих стратегій української молоді

Під час перебування за кордоном, під впливом особистого досвіду, спілкування з людьми іншого менталітету, інакших норм та правил, у індивіда формуються нові погляди, переконання, плани на майбутнє життя. Досвід роботи за кордоном передбачає тісну взаємодію з представниками іншої культури.

У ході дослідження респонденти зазначали, що така взаємодія призводить до розширення кругозору, формування нових цілей на майбутнє життя та переосмислення способу життя у цілому. Досвід роботи за кордоном не тільки сприяє знайомству з новою культурою, але і з цілком інакшим устроєм ринку праці та робочих взаємовідносин.

Респонденти мали досвід роботи не тільки за кордоном, а і в Україні, тому часто у ході розмови порівнювали свій досвід в двох країнах. Відповіді окреслювали краще ставлення до співробітників за кордоном, що виражається повагою, підтримкою та кращою оплатою праці:

«Що відрізняється, так це підтримка, якщо ти добре виконуєш свою роботу, тобі постійно капають якісь бонуси, тебе починають цінувати, поважати, дають якісь цікаві проекти. В Україні це працює трошки інакше, спочатку тебе хвалять, а потім розуміють, що якщо ти хороший фахівець, то ти ростеш в ціні. А їм це не вигідно і вони починають дискредитувати тебе в твоїй роботі» (Респондент 5, чоловік, 23р.)

Неодноразово респонденти зазначали, що за кордоном роботодавці більше цінують та поважають своїх робітників, аніж в Україні. Відповідно, респонденти зазначали, що набагато краще працювати в іншій країні, де праця цінується і

винагороджується шанобливим ставленням та високою зарплатою. Це мотивує респондентів до кращих результатів та реалізації себе як професіоналів.

Також було зазначено, що за кордоном люди більш відкриті до ініціатив робітників, нових прогресивних методів. Респонденти зазначали, що в нових пропозиціях та креативі, роботодавці за кордоном бачать силу та нове дихання і активно підтримують це. Натомість в Україні до нового ставляться більш упереджено:

«Навіть є у мене знайомий, він працював в тій же компанії, що і я. І його звільнили, сказавши, що у нього занадто просунуті методи для цієї компанії. І сказали, що довіри просто немає до нього, тому що невідомо, що від нього очікувати» (Респондентка 11, жінка, 20р.).

«У нас в країні дуже складно з цим: ти тільки спробуєш, тебе відразу на місце поставлять» (Респондент 6, чоловік, 22р.).

Під час свого перебування за кордоном з метою роботи, респонденти відчували безпеку та захищеність. Респонденти зазначали, що можна було спокійно гуляти незнайомими вулицями як вдень, так і вночі. На це впливав як контроль за ситуацією з боку правоохоронних органів та поліції, так і поведінка місцевих людей. Також під час інтерв'ю респонденти неодноразово наголошували на привітності, відкритості та готовності допомогти людей за кордоном, що суттєво відрізняло їх від українців:

«У нас на всіх всім байдуже. І раптом що у тебе трапиться, звернення за допомогою на вулиці супроводжується відмовою або ігноруванням. Це те, чого я не помічав за кордоном ніколи, навіть на якісь елементарні речі, як куди пройти, люди за кордоном завжди зупиняються і завжди відповідають, навіть якщо вони не знають, вони зупиняють ще одну людину і разом колективно допомагають» (Респондент 7, чоловік, 23р.).

Стосовно менталітету респонденти зазначали, що люди за кордоном більш позитивні та відкриті, з більш спокійним способом життя. Також підкреслили гостинність та повагу до інших людей. Респонденти зазначали, що люди за кордоном менше звертають увагу на те, хто як виглядає і це сформувало нове бачення своєї поведінки і своїх переконань:

«І ми коли йшли назад, під таким враженням, ми зрозуміли, що взагалі не можна так серйозно ставитися до того, що про тебе подумують і як ти будеш виглядати. Тому що наприклад в менталітеті нашої країни є момент того, як ти виглядаєш, на чому ти їдиш, які речі ти носиш, з якими людьми ти спілкуєшся. І ця вся мішура в той момент вона взагалі спала, і повернувшись в Україну, я зрозумів, що взагалі все одно на якісь такі зовнішні моменти, бо людяність, щирість і простота – це найпрекрасніше, що може людина в собі виховати» (Респондент 7, чоловік, 23р.).

Порівнюючи роботу в Україні та за кордоном, респонденти наголосили на тому, що в іншій країні набагато легше проявити себе та використовувати весь свій потенціал і креатив, ніж в Україні. Було зазначено, що за кордоном більше шляхів та можливостей для самореалізації та досягнення успіху:

«Мені здається, що людина, яка досягла успіху у нас в Україні, зможе досягти успіху за кордоном в 10 разів швидше. Тому що у нас в Україні досягти успіху – це неймовірна праця. А там люди більш шанобливо ставляться до праці і таланту» (Респондент 5, чоловік, 23р.).

Зважаючи на всі ці моменти, респонденти зазначали, що мають ціль отримати повторний досвід роботи за кордоном, або переїхати в іншу країну з метою постійного працевлаштування.

«Люди йдуть на роботу і отримують ті гроші, які вони очікують, і тому їм хочеться працювати. А в нас ми йдемо на роботу, нам не доплачують, не цінують нашу працю і відповідно люди не хочуть працювати. Я хочу, щоб мою працю цінували і я хочу заробляти чесно. Там моя праця буде більше цінуватись і там мені буде більше хотітись працювати. Тому це чудова можливість почати кар'єру там, а не тут» (Респондентка 8, жінка, 22р.).

Респонденти зазначали, що під час роботи за кордоном змінювали свої погляди та поведінку. Це відбувалось під впливом спостережень за ставленням до працівників: повага до робітників будь-якої професії та віку, цінування будь-якої праці, шанобливе ставлення до представника будь-якого класу, що наполегливо працює. Це сформувало поведінку респондентів, що базується на взаємній повазі один до одного:

«Змінились мої погляди на взаємини з людьми. Те, як будують робочі відносини за кордоном, і те, як будують робочі відносини у нас в Україні – це абсолютно різні речі. У нас в Україні, коли ти досить довго вже працюєш з людиною, пропадає субординація, пропадає повага, і це відбувається максимально швидко. За кордоном ця субординація дотримується, кожен знає хто є хто, і хто яку посаду займає. І після того, як я побував за кордоном, я свої відносини робочі будує саме так. Я завжди дотримуюся субординації і я її підхопив напевно за кордоном» (Респондент 5, чоловік, 23р.).

Досвід роботи за кордоном сформував у респондентів бажання працювати й надалі за кордоном. Таке прагнення виявили навіть ті респонденти, що до перебування за кордоном висловлювали переконання розвивати свою галузь на Батьківщині:

«Я не можу назвати себе патріотом до мозку кісток, але я думав, що все, я хочу працювати в Україні, я хочу працювати тут, це моя Батьківщина і я хочу прославляти свою Батьківщину тут. А потім, як я попрацював, я розумію, а чому я не можу прославляти свою Батьківщину і за кордоном? Тому що мені сподобалося там працювати, там легше, там однозначно легше. Ти відчуваєш себе там більш значимим. Там зовсім інші зарплати, там більш приємний менталітет, більш приємніші люди ніж у нас, і чому б ні...» (Респондент 5, чоловік, 23р.).

Також зазначались цілі більше подорожувати, бажано на тривалий термін, щоб зрозуміти, як влаштований інший устрій і які особливості місцевого менталітету. Респонденти також наголошували на тому, що попрацювавши за кордоном, відчувши при цьому комфорт та задоволення, неодмінно захочеться ще раз отримати такий досвід. Адже окрім високої заробітної платні та нових навичок, респонденти також паралельно мають можливість побачити світ та отримати нові позитивні враження.

Отже, досвід роботи за кордоном формує в українського студентства життєві стратегії з орієнтацією на закордон. Респонденти переймають поведінку, навички та особливості спілкування людей з-за кордону. Роботу за кордоном респонденти описують як таку, що більше цінується, поважається і підтримується, краще оплачується та має більше можливостей для прояву свого потенціалу і креативу. Тому

цілі української молоді з досвідом роботи за кордоном направлені на отримання повторного досвіду або переїзду в іншу країну з метою постійного працевлаштування, а також на довгострокові подорожі за кордон.

2.3. Досвід навчання за кордоном як чинник формування життєвих стратегій української молоді

Формування життєвих стратегій під час досвіду навчання за кордоном відбувається за рахунок взаємодії в умовах іншого менталітету, культури, норм та правил, знайомства з закордонною системою освіти та способу життя.

Під час свого перебування за кордоном з метою навчання, респонденти зазначали, що відчували безпеку і захищеність. Таке відчуття не характерне для респондентів на території рідної країни, тому це ставало поштовхом для постановки цілі переїхати на постійне місце проживання за кордон:

«Це не був момент, це було свідоме усвідомлення того, що треба переїзджати з України. І я якось над цим ніколи не задумовувався, бо в мене не було ніколи ніяких проблем, і я не думав, що я буду мало грошей заробляти і я не думав над майбутнім. Але я зрозумів, що я в шоці трохи з відношення в Україні. Я не відчуваю безпеку. За кордоном ти спокійніше себе почуваш і відношення краще і економіка стабільніша»
(Респондент 4, чоловік, 20р.).

Респонденти також зазначали відмінність менталітету від українського. Наголошували на привітності, відкритості людей, їхній вихованості та порядку у всьому. На питання, який менталітет респонденти вважають ближчим до себе, зазначали закордонний менталітет та його переваги:

«Люди не думають тільки за себе, вони ще думають про людей навколо, вони приємніші, не такі депресивні і задоволені своїм життям. Вони більш відкриті. Я був такий переляканий, я не міг зрозуміти, як людина, яку ти не знаєш, може просто так запросити себе додому, бо ви з одного університету, просто я звик, що в мене вкрадуть щось, а люди – вони цього не бояться, вони знають, що люди адекватні»
(Респондент 4, чоловік, 20р.).

Відмінність у менталітеті також полягає у відкритості людей за кордоном до проблеми іншого і готовності допомогти у вирішенні питання:

«Порівнюючи навіть ось на прикладі міжнародного офісу у нас в Україні і міжнародного офісу там, то коли я готувала документи на обмін, то у нас це все було дуже сильно нервово і до тебе ставилися як ніби ти просиш про дуже великому послугу у людини. Там такого відчуття немає і ти відчуваєш, що якщо тобі треба звернутися за допомогою, то тобі обов'язково допоможуть» (Респондентка 1, жінка, 21р.).

Респонденти ділились своїми позитивними враженнями від університетів, в яких довелось навчатись. Зокрема були здивовані високим рівнем університетів навіть в маленьких містах: вони були розвинуті, з чудовими умовами для студентів і великим фінансуванням.

Відмічали також відмінності освітньої системи за кордоном і в Україні, а саме самостійність студентів і особиста відповідальність перед здачею екзаменів, гарні умови для навчання студентів і цілодобовий доступ до бібліотеки, цікавий та корисний виклад матеріалу. Неодноразово були згадані лекції викладачів, зазначаючи, що на відміну від лекцій в Україні, була отримана цікава та корисна інформація, що може суттєво покращувати якість життя та використовуватись у роботі. Зазначали також кращу структурованість курсів та системи оцінювання:

«Тут є чіткий силлабус нашого семестру і я точно знаю, що я буду вчити і коли. І коли якісь завдання я виконую, я знаю яка рубрика оцінювання буде. В Україні у нас дуже багато викладачів обирають свої особисті методи викладання і ніяк не погоджують нічого. Тому у нас або дуже хороші курси і хороші викладачі, або воно якось взагалі через одне місце. Там підходять більш системно» (Респондентка 8, жінка, 22р.).

«Навчаючись за кордоном я відчуваю, що я вчу те, що мені потрібно, і те, що я повинен знати, і я вважаю, що в Україні якість освіти дуже низька, безумовно потрібна актуалізація програми і оновлення програми, тому що вчиться дуже багато непотрібного матеріалу і ти не знаєш що з ним робити і тільки займаєш свій час» (Респондент 3, чоловік, 18р.).

Серед основних цілей, сформованих під час досвіду перебування за кордоном з метою навчання, респонденти зазначали: залишитись за кордоном та продовжувати навчання, отримати диплом за кордоном, отримати глибші знання в закордонних університетах, працевлаштуватись за кордоном, частіше подорожувати різними країнами світу, вивчати мови. Досвід навчання за кордоном формує бажання української студентської молоді переїхати за кордон на постійне місце проживання:

«Коли я поїхав в Іспанію, у мене просто світ перевернувся. Я просто дякую долі, що в мене так сталося. Це дуже вплинуло на мій світогляд. Якщо раніше я думав залишитись в Україні, то зараз я зрозумів, як люди по-іншому можуть жити і побачив інших людей, поспілкувався з ними і порівняв рівень життя інших людей з собою. Це дуже сильно змінило мене» (Респондент 4, чоловік, 20р.).

Оскільки за кордоном респонденти відмічали більший спокій та розміреність людей, поведінка за рахунок такої атмосфери зазнала суттєвих змін. Було зазначено новий підхід працювати якісно, а не кількісно і працювати на результат, а не на швидкість. Також згадувалась звичка оголошувати більшу кількість часу на виконання того чи іншого завдання, щоб нікуди не поспішати в точно вклястись в оголошений термін. Була зазначена звичка прокидатись раніше, щоб була можливість спокійно виконувати всі свої справи, а не поспішати як раніше. Респонденти почали більш відкрито та спокійно ставитись до інших, адже спілкуючись з людьми іншого менталітету на іншій мові, доводиться весь час бути відкритим до нового досвіду. Зазначали також усвідомлення того, що неважливо, що подумують інші люди про зовнішній вигляд чи поведінку. Респонденти почали поводитись більш вільно та розкуто.

Самостійність стала основною якістю, набутою за кордоном. Респонденти зазначали, що повертались з-за кордону більш дорослими і впевненими у собі, адже в незнайомій країні потрібно було розраховувати лише на самого себе і це виховувало швидкість прийняття рішень і відповідальність за їх наслідки.

Закордонний менталітет виховав у респондентів повагу до себе та до інших, ввічливе ставлення один до одного:

«Мені подобається менталітет поляків, те що вони не байдужі, уважні, поважають один одного. І взагалі, повага на високому рівні у Польщі навіть до незнайомих: їм не соромно сказати сто раз «дякую» чи сто раз «вибачте». І цьому варто повчитися. Тому я став інакше себе поводити і в Польщі, і у своїй країні, поважати людей» (Респондент 3, чоловік, 18р.).

Досвід навчання за кордоном також виховав у респондентів толерантність до інших національностей та культур, адже в закордонних університетах зібрані студенти з різних куточків світу, і з багатьма відбувається спілкування та взаємодія на засадах поваги і рівності.

Серед набутих звичок, неодноразово був зазначений спорт і легкість вирішення питань, що здаються менш складними, у порівнянні з досвідом вирішення питань за кордоном:

«З того, що з'явилося у мене там, це те, що я почала регулярно бігати по три рази на тиждень, тому що там була дуже красива природа біля гуртожитку, де я жила, і через це мені було легше налаштувати себе на спорт і саме на пробіжки. І друге це те, що коли я приїхала і стала легше якось ставитись до якихось питань, тому що я розумію, що вони вже не такі складні, як мені доводилося вирішувати» (Респондентка 1, жінка, 21р.).

Також було проговорено бажання поліпшувати ситуацію в своїй рідній країні через транслявання своїх звичок та нових переконань:

«І звичайно захотілося привносити якийсь позитив тут, у своїй країні. Звичайно це складно, тому що якщо ти один так думаєш, а інші ні, то ясна річ, що ти нічого не зробиш. Але наприклад я помітила за іншими, що деякі викидають сміття на вулиці і я не посоромлюся підійти до людини і попросити підняти свій папірець і викинути його в смітник» (Респондентка 2, жінка, 22р.).

Бажання продовжити навчання за кордоном або переїхати на постійне місце проживання також пов'язане зі знайомствами з новими друзями за кордоном. Респонденти зазначали, що перебування рідних по духу людей за кордоном підштовхує до здійснення постійних подорожей, а також до планування свого подальшого навчання, роботи і життя в країнах, поруч з друзями:

«Після того, як я побувала за кордоном, я обросла знайомствами і у мене з'явилися додаткові причини людського характеру, чому я хочу туди поїхати ще раз. Тому я готуюся до магістратури в Німеччину на цей або наступний рік, якщо не встигну» (Респондентка 1, жінка, 21р.).

Після повернення з закордонних університетів респонденти продовжували вивчати мову тієї країни, в якій навчались. Також стали помітними відмінності української освітньої системи від закордонної, що сформувало планування вступу респондентів за кордон:

«Я не бачу для себе сенсу вступати в Україні на магістратуру. Мене не задовольняє освіта в Україні. Відповідно я не вважаю правильним і потрібним оплачувати тут навчання, коли в будь-якій іншій країні мені буде набагато цікавіше і краще і я отримую знання» (Респондентка 2, жінка, 22р.).

Отже, досвід навчання за кордоном формує в українського студентства життєві стратегії з орієнтацією на закордон. Молодь переймає звички, спосіб життя і особливості менталітету країни, в якій навчались. Навчаючись за кордоном, респонденти відчували захищеність, безпеку та відкритість і готовність допомогти місцевим мешканцям. Респонденти зазначали відмінності освітньої системи, вказуючи переваги освіти та навчання за кордоном. Всі ці аспекти сформували у респондентів наступні цілі: продовжувати навчання за кордоном, працевлаштуватись в іншій країні та переїхати на постійне місце проживання, отримати диплом за кордоном, більше подорожувати, вивчати мови. Ці цілі також пов'язані з наявністю нових друзів за кордоном та бажанням бути поруч з ними. Поведінка респондентів під час досвіду навчання за кордоном набувала змін в сторону спокою, поваги до інших, толерантності, самостійності та впевненості у собі.

2.4. Досвід туристичних подорожей як чинник формування життєвих стратегій української молоді

Під час туристичних подорожей за кордон у індивіда є можливість познайомитись з новою культурою, правилами та нормами, дізнатись про інакший

спосіб життя людей та відчутти атмосферу іншої країни. Все це призводить до формування життєвих стратегій в умовах цілком відмінного устрою.

Перебуваючи за кордоном, респонденти відчували захищеність і свободу. Відчуття впевненості в тому, що в разі неприємної ситуації можна очікувати допомоги з боку поліції чи місцевих. Також відчуття зацікавленості, адже подорожуючи, індивід знаходиться в ролі людини, яка постійно дізнається щось нове. Неодноразово респонденти зазначали, що постійно відчували безпеку під час прогулянок:

«В інших країнах мені подобається відчуття спокою, безпеки, коли ти можеш йти по вулиці і бути впевненим в тому, що ти в цілковитій безпеці, що тобі не потрібно турбуватися і тримати при собі сумку, щоб її ніхто не вкрав. І я це дуже сильно відчула в Австрії, коли ти просто йдеш і у тебе навіть не виникає думки про те, що тебе може хтось тронуть» (Респондентка 9, жінка, 21р.).

Респонденти також зазначали, що за кордоном зрозуміли значення вислову «зроблено, як для людей». По-перше інфраструктура, побудова міста таким чином, що важко буде заблукати, зрозумілі вказівні знаки на дорогах, налагоджена робота міського транспорту. По-друге, гарна архітектура та охайність, чистота міст. По-третє, піклування держави як про безпеку своїх громадян, так і про туристів.

Також респонденти висловлювали думку, щодо відмінності менталітету. На питання про те, який менталітет їм ближчий, однозначно вказували закордонний. Згадували ситуації, коли люди в інших країнах проявляли відкритість до спілкування та допомоги, щирість, позитивний настрій, що змінювало світогляд респондентів. Це спонукало до більшої активності та ініціативності у поведінці, повертаючись в Україну. Також респонденти зазначали про домінування матеріальних цінностей українців, що особливо помітно на фоні мешканців інших країн. Таке спостереження виховало у респондентів більше прагнення отримувати емоції та задоволення від життя, ніж матеріальні блага:

«Перша цінність – це те, що важливо не матеріальне, а те, що ми отримуємо як досвід, як моменти, як емоції. І це коштує набагато дорожче ніж просто купити

якусь річ. Хоча раніше це було навпаки. Мені подобається, що вони їздять на старій машині, але зате влітку їдуть кудись відпочивати» (Респондентка 10, жінка, 21р.).

Під час туристичних подорожей за кордон у респондентів формувались нові погляди і ставлення до ситуацій. Так, після досвіду перебування у Франції, де люди менш сфокусовані на своєму зовнішньому вигляді ніж в Україні, респондентка почала одягатись більш зручно і комфортно для себе, не хвилюючись про те, що подумують інші:

«Після подорожі у Францію я почала замислюватися, чому я повинна ходити постійно на підборах і в сукнях, якщо іноді я хочу вийти в штанах і кофті? Це реально в моїй голові дуже сильно змінилось, тому що я зрозуміла, що я спокійно можу вийти без макіяжу. За кордоном ти реально починаєш розслаблятися і розуміти, що немає такого приводу, через який ти повинен переживати, і яка взагалі різниця, що подумують люди...» (Респондентка 9, жінка, 21р.).

У іншої респондентки з'явилося чітке переконання, що потрібно в першу чергу любити і поважати себе. Таку поведінку вона спостерігала у жінок в країнах, до яких подорожувала:

«В Іспанії та Італії у жінок таке кредо, що потрібно спочатку любити себе, а потім вже все інше. І це дуже важливо, але в моєму оточенні цього було настільки мало, що я цього не переймала. А там я про це почала дізнаватися, слухати і приймати на себе. І тепер я б усім дівчатам дала пораду в першу чергу любити себе, і все інше потім прийде обов'язково» (Респондентка 10, жінка, 20р.).

Також у респондентів прослідковувалось спокійніше ставлення до життя і життєвих ситуацій після здійснення подорожей за кордон. Респонденти зазначали, що за кордоном люди менше відчують стрес і з більшою легкістю ставляться до проблем. Там звикли називати проблеми ситуаціями і поступово їх вирішувати або відпускати. Якщо раніше респонденти намагались все контролювати, то зараз менше переймаються на рахунок багатьох ситуацій. Це також допомогло їм легше перенести карантинні обмеження, ніж їхнім друзям і знайомим.

Ще одна особливість, яку підкреслили респонденти – це створення власного комфорту і умов для отримання задоволення від життя. Це сформувало бажання займатись тим, що подобається, любити свою роботу і виконувати її з задоволенням:

«Для них неправильно, якщо ти працюєш на ненависній роботі і витрачаєш на це 80% свого часу. І я беру це для себе, що свою роботу я повинна любити, а не ходити туди як на каторгу» (Респондентка 10, жінка, 21р.).

Під час досвіду здійснення туристичних подорожей, респонденти потрапляють в міста, де відчують себе найкраще. Це формує ціль переїхати в цю країну у майбутньому з метою пошуку роботи та проживання. Таке бажання формується і у тих респондентів, що раніше були впевнені у своєму бажанні жити і працювати в Україні:

«Раніше у мене місто для життя був тільки Харків, і я ніколи не розглядала інше місто, а коли я побувала у Відні, це перше місто в якому я захотіла саме жити» (Респондентка 9, жінка, 21р.).

У респондентів сформувалась ціль працювати, щоб забезпечувати фінансово свої подальші подорожі. Причому, було висловлене бажання дистанційної роботи, щоб працювати з будь-якої точки світу. Таке бажання було сформоване після знайомства з людьми з різних куточків світу, які подорожують незалежно від відпусток та роботи, а також на прикладі своїх батьків, які мають можливість подорожувати, взявши з собою лише один ноутбук. Бажання мати високе фінансове забезпечення не задля придбання дорогих речей, а задля отримання емоцій та здійснення подорожей, було сформоване під час перебування за кордоном:

«Я зрозуміла, як хочеться жити, який рівень треба мати для тих же подорожей, щоб там собі дозволяти якісь їхні блага. Жити так, щоб не відмовляти собі. І я просто довго напевно не могла прийти до цього, а коли я була в Маямі, я зрозуміла, наскільки це все взагалі дорого і скільки сил і нервів на це все було витрачено, я після цього моменту почала цінувати саме гроші, тому що це дуже і дуже важливо» (Респондентка 11, жінка, 20р.).

Під час туристичних подорожей за кордон респонденти формують нові звички, які зберігаються після повернення в Україну. Респонденти зазначали, що зберігається звичка сортування сміття та свідомого споживання:

«І навіть був такий момент, що коли я жила зі своїм хлопцем, я зрозуміла, що у мене прогресивні погляди. Тому що моє сортування сміття, моє усвідомлене споживання продуктів, це все є, і воно все було привите за кордоном. Тому що коли ти живеш в іншій країні і потім приїжджаєш в Україну, у тебе відбувається це все на підсвідомому рівні, цей порядок якийсь» (Респондентка 11, жінка, 20р.).

Також респонденти переймали звички займатись спортом, бігати зранку, розвивати культуру і режим харчування. Подорожі за кордон виховали у респондентів толерантність і шанобливе, ввічливе ставлення до інших людей. Подорожі за кордон також мотивували респондентів до вивчення іноземних мов.

Досвід перебування за кордоном сформував у респондентів наступні цілі: знайти дистанційну гарно оплачувану роботу, більше подорожувати, отримати досвід роботи за кордоном або в міжнародній компанії, отримати досвід навчання за кордоном.

Ціль отримати досвід роботи за кордоном пов'язана з думкою респондентів про більшу прогресивність і швидший розвиток інших країн:

«Я точно знаю, коли я була в Естонії це був 2014 рік і там я пробувала одну розвагу. І до нас вона прийшла лише через 3 або 4 роки, тобто до нас все приходить пізніше. Тому дуже круто попрацювати за кордоном, тому що там раніше все приходить, будь-яка нова робота там швидше з'являється. Тому там і більше можливостей» (Респондентка 9, жінка, 21р.).

Ціль отримати досвід навчання пов'язаний зі спілкуванням з закордонними студентами та отриманням інформації про освіту за кордоном:

«Я б спробувала закінчити магістратуру або просто навіть якісь курси за кордоном. Знову ж таки, я познайомилася з багатьма студентами з різних країн. І їх вчать за найновішою інформацією, а не застарілою як у нас» (Респондентка 10, жінка, 21р.).

Отже, під час перебування за кордоном з метою туристичних подорожей, респонденти переймають звички, поведінку і спосіб життя людей. Це виражається у відкритості, ініціативності та активності респондентів після перебування деякий час за кордоном. Також відбувається формування нематеріальних цінностей у вигляді отримання емоцій, нових вражень та задоволення від життя. Респонденти перейняли такі звички як: носіння комфортного одягу, заняття спортом, сортування сміття, свідоме споживання. У респондентів сформувались переконання щодо самоповаги, любові до себе, спокійного ритму життя і легшого ставлення до проблем. Респонденти сформували цілі працевлаштуватись на дистанційну роботу задля заробітку коштів на подорожі з будь-якого куточка світу. Також сформувались цілі переїхали за кордон на постійне місце проживання, або хоча б на деякий час і отримати досвід навчання за кордоном.

ВИСНОВКИ

Під життєвими стратегіями варто розуміти спосіб людини визначати свої життєві плани та основні цілі, бажаний образ свого майбутнього життя, а також способи їх досягнення з огляду на особисті переконання і можливості. Базисом для формування життєвих стратегій виступають ціннісні орієнтири. Ієрархія ціннісних орієнтирів людини спрямовує її на обрання тієї чи іншої життєвої стратегії. Виявивши пріоритетні ціннісні орієнтири індивіда можна спрогнозувати напрям, у якому будуть обрані його життєві стратегії та прийнятні для нього способи їх реалізації.

Студентство представляє собою найбільш актуальну категорію для дослідження життєвих стратегій, тому що у цей період молодь не тільки проходить соціалізацію, але і визначається з пріоритетними цінностями та основними цілями. Саме у цей період перед студентством відкриваються нові можливості для реалізації свого потенціалу та визначення бажаного образу свого майбутнього життя.

У період молодості у індивіда є можливість перебувати в інших країнах з метою туристичних подорожей або отримання досвіду навчання чи роботи за кордоном. В цей час молодь вибудовує нові соціальні зв'язки, долучається до способу життя в інакших соціокультурних умовах, помічає особливості іншого менталітету, освітньої і економічної системи, норм та правил.

У ході дослідження досвіду перебування за кордоном як чинника формування життєвих стратегій студентської молоді України, були проведені напівструктуровані глибинні інтерв'ю. Результати дослідження показали, що досвід перебування за кордоном, на думку учасників дослідження, сприяє формуванню життєвих стратегій української студентської молоді з орієнтацією на закордон. Під час досвіду роботи, навчання та туристичних подорожей в інші країни, молоді люди помічали однакові особливості закордонного менталітету: відкритість, повага один до одного, спокійний ритм життя, легше ставлення до проблем. Це формувало поведінку індивідів, спрямовану на більшу відкритість та ініціативність, переосмислення свого ставлення до проблем та трансформації свого способу життя задля досягнення більшого спокою і задоволення.

Відчуття безпеки та захищеності за кордоном сприяло бажанню опитаних студентів виїхати з України на постійне місце проживання в іншу країну. Цьому також сприяло уявлення про те, що за кордоном рівень життя кращий ніж в Україні.

Після досвіду знайомства з закордонним способом життя та перебуванням у ньому деякий час, учасники вказували на те, що переймали деякі звички і продовжують їх наслідувати вже в Україні: заняття спортом, сортування сміття, свідоме споживання, режим харчування. Перебування за кордоном викликає бажання молоді більше подорожувати та вивчати іноземні мови. Також досвід перебування за кордоном виховав у респондентів толерантність до інших культур, адже за кордоном взаємодія з іноземцями відбувалася на засадах поваги і рівності.

Досвід роботи за кордоном передбачає знайомство з цілком інакшим устроєм ринку праці і робочих взаємовідносин, а також спілкування з людьми іншого менталітету за інакших норм та правил. У ході дослідження респонденти зазначали, що перебування в іншій країні з метою роботи призвело до розширення кругозору, формування нових цілей та планів на майбутнє життя, а також переосмислення способу свого життя. Роботу за кордоном респонденти описували як таку, що характеризується заохоченням за добре виконану роботу, цінуванням і повагою до праці, а також відкритістю до пропозицій і креативу робітників з прогресивними методами. Саме тому респонденти наголошували на тому, що в іншій країні набагато легше проявити себе та показати весь свій потенціал, завдяки більшими можливостями для самореалізації. Зважаючи на всі ці моменти, респонденти зазначали, що мають за ціль отримати повторний досвід роботи за кордоном, або переїхати в іншу країну з метою постійного працевлаштування. Також респонденти змінили свої переконання, в бік поваги до будь-якої праці, до працівників будь-якої професії та віку. Сформувався поведінка, що базується на взаємній повазі один до одного. Прагнення працювати надалі за кордоном виявили і ті респонденти, що до цього були переконані у своєму прагненні працювати в рідній країні і розвиватися саме в Україні.

Формування життєвих стратегії під час досвіду навчання за кордоном відбувається в умовах знайомства з закордонною системою освіти, а також

знайомства з іноземними студентами, їх способом життя, нормами і правилами. Неодноразово учасники дослідження вказували на відмінності системи освіти в Україні і за кордоном, що виражається більшою повагою між студентами і викладачами, кращими умовами для навчання, цікавішим викладом матеріалу і структурованістю курсів за кордоном. Серед основних цілей, сформованих під час досвіду навчання за кордоном, респонденти зазначали: продовжувати здобувати освіту за кордоном, працевлаштуватись за кордоном, проживати за кордоном, частіше подорожувати різними країнами світу. Під час навчання за кордоном студенти виховали у собі підхід працювати якісно, а не кількісно і працювати на результат, а не на швидкість. Серед якостей, набутих за кордоном, респонденти називали самостійність, впевненість у собі, розкутість та більш відкрите ставлення до спілкування з іншими. Бажання продовжувати навчання за кордоном або переїхати на постійне місце проживання в іншу країну також пов'язане зі знайомствами з іноземними друзями. Це підштовхує до здійснення постійних подорожей, а також до планування свого майбутнього життя в країнах поруч з друзями.

Під час туристичних подорожей за кордон у індивіда є можливість дізнатись про інакший спосіб життя, познайомитись з новою культурою, а також відчутти атмосферу іншої країни. Респонденти неодноразово вказували на те, що менталітет іншої країни їм однозначно ближчий ніж український. Це спонукало респондентів переймати деякі патерни поведінки та змінювати свої погляди. Респонденти вказували на навички домінування нематеріальних цінностей над матеріальними, виховання поваги та любові до себе, і фокусування на власному комфорті, спокійніше ставлення до життєвих ситуацій. Подорожі у міста, в яких індивіди відчувають себе затишно і комфортно, сформуvalи бажання переїхати в ці країни з метою пошуку роботи та проживання. Таке бажання формується і у тих респондентів, що раніше були впевнені у своєму бажанні проживати в Україні. У респондентів також сформувалась ціль працювати дистанційно, щоб забезпечувати фінансово свої майбутні подорожі, і при цьому мати можливість працювати з будь-якого куточка світу.

Досвід перебування за кордоном учасників дослідження виявився досить впливовим чинником формування їх життєвих стратегій. Респонденти виявили бажання виїхати за кордон з метою подальшого навчання, працевлаштування, проживання в іншій країні. Також учасники дослідження сформуваали цілі більше подорожувати та вивчати іноземні мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Абульханова-Славская, К. А. (1991). Стратегия жизни. *Издательство «Мысль»*.
Режим доступа: https://www.phantastike.com/common_psychology/strategiya_zhizni/zip/
- Бова, А. (2017). Жизненные стратегии студентов большого города (на примере Киева). *Сучасна гуманітаристика : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Переяслав-Хмельницький.
- Богдан, О. (2015). *Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження?* Посібник-довідник для громадських активістів та усіх зацікавлених. Київ: Дух і літера.
- Вахтель, Л., Анисимова, Т. (2016). Исследование жизненных стратегий личности студентов на разных этапах обучения. *Журнал «Акмеология»*. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/issledovanie-zhiznennyh-strategiy-lichnosti-studentov-na-raznyh-etapah-obucheniya>
- Волокитина, А. А. (2010). Жизненные стратегии молодежи в условиях профессионального выбора. *Журнал «Знание. Понимание. Умение»*. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennye-strategii-molodezhi-v-usloviyah-professionalnogo-vybora>
- Головаха, Е. И. (1988). Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. *Наукова думка*. Режим доступа: <https://smekni.com/a/275962-8/zhiznennaya-perspektiva-i-professionalnoe-samoopredelenie-molodezhi-8/>
- Горшков, М. К., Тихонова, Н. Е., Шереги, Ф. Э. (1998). Жизненные планы, ценностные ориентации и моральный облик российской молодежи. *Вестник Российской академии наук*. Том 68. Режим доступа: https://www.isras.ru/files/File/Publication/Zhiznen_plany_molod.pdf
- Дубницький, В. П. (2020). Сучасні проблеми трудової міграції працездатної молоді за кордон та шляхи їх вирішення. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку»*. Дніпро: Середняк, Т.К.

- Життєві стратегії студентів НАУ: крізь призму соціології. (2009). *Журнал «Віче»*
Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/1671/>
- Зубок, Ю. А. (2020). Молодежь: жизненные стратегии в новой реальности. *Журнал: «Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены»*.
- Карельский, А. А. (2008). Ценностные ориентации как основа формирования жизненной стратегии современного студента. *Журнал «Наука. Инновации. Технологии»*. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsennostnye-orientatsii-kak-osnova-formirovaniya-zhiznennoy-strategii-sovremennogo-studenta/viewer>
- Кухта, М. П., Мартинюк, І. О. (2012). Проблема концептуалізації поняття «Життєві стратегії» в соціологічному дискурсі. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* (сс. 7-20).
- Лапыгин, В. Д. (2016). Изучение жизненных стратегий в контексте теории социального действия. *Вестник РГГУ. Серия «Философия. Социология. Искусствоведение»*. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-zhiznennyh-strategiy-v-kontekste-teorii-sotsialnogo-deystviya/viewer>
- Левковська, Н. (2006). Динаміка ціннісних орієнтацій молоді. *Політичний менеджмент №1*. Режим доступу: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/levkovska_dynamika.pdf
- Мезенцев, К. В., Мезенцева, Н. І. (2018). Міграційна поведінка студентської молоді: шлях до кар'єри за кордоном чи ситуативна можливість самореалізації? *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8 – 9 листопада 2018 р.)*. Режим доступу: http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/Збірник_Регіон-2018-3.pdf#page=33
- Міграційні настрої населення України у квітні 2018 року. (2018). *Київський Міжнародний Інститут Соціології*. Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=2>

- Мобільність та міграційні настрої української молоді. (2019). *Профспілка працівників освіти і науки України*. Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/7240-moblnta-mgracyn-nastroyi-ukrayinskoyi-molod.html>
- Мурадян, О. (2012). Мурадян Життєві стратегії особистості в умовах соціальних змін: соціологічний аналіз. *Соціологічні студії* (сс. 49-54).
- Овшинов, А. Н. (2014). Общесоциологическая парадигма социальной адаптации. *Журнал «Вестник Калмыцкого университета»*.
- Осипова, Л. Б., Энвери, Л. А. (2012). Жизненные стратегии современной молодежи. *Журнал: «Вестник Вятского государственного университета»*. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennye-strategii-sovremennoy-molodezhi-2>
- Осипова, Л. Б., Энвери, Л. А. (2016). Жизненные стратегии молодежи: опыт социологического исследования. *Журнал: «Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз»*. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennye-strategii-molodezhi-opyt-sotsiologicheskogo-issledovaniya/viewer>
- Островський, І. А., Бацманова, О. А. (2013). Туризм як чинник виховання студентської молоді. Сучасні аспекти виховання студентської молоді. Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/30765/1/103.pdf>
- Петрухина, С. Р. (2017). Особенности ценностных ориентаций студентов различных профилей профессиональной подготовки. Режим доступа: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21811
- Пилипенко, Н. Г. (2011). Проблема дослідження життєвих стратегій молоді в аспекті змістовної спрямованості. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Випуск 6 (сс. 178-186).
- Примак, Т. В. (2008). Жизненные стратегии в системе жизненного ориентирования личности: социологический аспект. *Факультет политологии и социологии Уральского государственного университета* (сс. 72-75).
- Ребышева, Л. В., Осипова, Л. Б., Савицкая, Ю.П. (2015). Проблемы формирования ценностных ориентаций у студенческой молодежи. *Журнал « Вестник*

Челябинского государственного университета». Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-formirovaniya-tsennostnyh-orientatsiy-u-studencheskoy-molodezhi/viewer>

Резник, Т. Е., Резник, Ю. М. (1995). Жизненные стратегии личности. Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/data/381/829/1219/001_Reznik_100-105.pdf

Рубцова, Е. П. (2010). Жизненные стратегии молодежи: проблемы определения в социологическом дискурсе. *Журнал «Акмеология»*.

Савчук, О. В. (2012). Динаміка ціннісних орієнтацій української молоді. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Вип.16*. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_16_10

Святненко, С. В., Виноградов, О. Г. (2013). Ціннісні орієнтації української молоді: порівняльний аналіз. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*.

Сіпакова, О. А. (2014). Ціннісні орієнтації студентської молоді. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/229858178.pdf>

Українська Молодь у Світі: Повернення. (2019). Режим доступу: <https://owl-study.com/blog/novyny-z-zhyttya-owl/opytuvannya-ukrayinciv-za-kordonom>

Черба, В. М., Тоболь, Г. Д., Мушкаторова, Д. В. (2017). Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон. *Інвестиції: практика та досвід № 12*.

Чередниченко, Г. А. (2013). Образовательные и профессиональные траектории молодежи: исследовательские концепты. *Социологический журнал* (сс. 53-74).

Чередниченко, Г. А. (2004). Молодежь России: социальные ориентации и жизненные пути (Опыт социологического исследования). Режим доступа: https://www.isras.ru/files/File/Publication/Molodezh_Rossii_Cherednichenko.pdf

Шилова, Н. (2014). Теоретико-методологические подходы к пониманию жизненных стратегий молодежи. *«Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена»* Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/teoretiko-metodologicheskie-podhody-k-ponimaniyu-zhiznennyh-strategiy-molodezhi>

Гайд для проведення інтерв'ю

Інтерв'юер: Ющенко Анастасія

Вступне слово:

Доброго дня! Щиро дякую, що погодилися на інтерв'ю!

Як ми попередньо погодили, під час розмови я вестиму аудіо запис, однак, його ніде не буде оприлюднено. Вся інформація є конфіденційною. Ніде в матеріалах цього інтерв'ю не буде вказано Ваше справжнє ім'я або будь-яка унікальна, публічна інформація про Вас, що дасть можливість третій особі зрозуміти, з ким саме було проведене це інтерв'ю. Приватність нашої розмови буде повністю збережена.

Важливо наголосити: у цьому інтерв'ю немає правильних і неправильних відповідей. Важлива Ваша думка і Ваш досвід.

Блок 1: Знайомство з респондентом

Розкажіть, будь ласка, про себе. Як Вас звати? Скільки Вам років?

Розкажіть трошки про Вашу родину та рідне місто будь ласка.

Розкажіть про Ваш досвід перебуванням за кордоном (дізнатись, як часто респондент подорожує, в які країни та міста та з якою ціллю, як респондент себе відчуває, перебуваючи за кордоном)

Блок 2: Загальний досвід перебування за кордоном

Розкажіть, будь ласка, що саме приваблює Вас в інших країнах, а що навпаки не подобається?

Розкажіть, яка країна Вас найбільше вразила та чому?

Чи пам'ятаєте Ви момент чи ситуацію за кордоном, після якої Ви змінили свої життєві плани/цілі/цінності/погляди?

Чи доводилось Вам спостерігати відмінності українського менталітету від людей за кордоном? Які висновки Ви для себе зробили?

Менталітет якої країни для вас найближчий та чому? Чи змінилось щось у Вашому житті/поведінці після того, як ви це зрозуміли?

Чи доводилось Вам спостерігати відмінності української культури від закордонної?

Що саме Вам сподобалось та не сподобалось?

Розкажіть про країну, в якій вам довелось навчатись/працювати? (питання-фільтр)

Блок 3: Навчання (для респондентів, які навчались за кордоном)

Розкажіть про Ваш досвід навчання за кордоном (як з'явилась така можливість/ чому саме ця країна/ про загальний досвід)?

Чи розглядали Ви перспективу поїхати на навчання в іншу країну до того як відвідали її?

Що саме підштовхнуло Вас до навчання за кордоном? Чому саме в цій країні?

Що Ви відчували, навчаючись за кордоном? Чи доводилось Вам відчувати те саме, навчаючись в Україні?

Чи вважаєте Ви навчання в іншій країні кращим, аніж в Україні? Чому?

Які привілеї та перспективи дало Вам навчання за кордоном?

Чи змінювались Ваші погляди/цінності/плани на життя під час навчання за кордоном та що саме на це впливало?

Які нові цінності/цілі/бажання у Вас з'явилися після досвіду навчання за кордоном?

Чи є у Вас бажання продовжити навчання за кордоном? Після чого у Вас з'явилось таке бажання?

Чи є у Вас бажання працювати за кордоном/отримати досвід роботи за кордоном?

Після чого у Вас з'явилось таке бажання?

Чи є у Вас бажання проживати за кордоном? Після чого у Вас з'явилось таке бажання? Чи вважаєте Ви життя за кордоном кращим, аніж в Україні? Чому?

Які вирішальні події трапились у Вашому житті під час навчання за кордоном?

Блок 4: Робота (для респондентів, які працювали за кордоном)

Розкажіть про Ваш досвід роботи за кордоном? (як з'явилась така можливість/ чому саме ця країна/ про загальний досвід)

Чи розглядали Ви перспективу отримати досвід роботи в іншій країні до того як відвідали її?

Що саме підштовхнуло Вас до роботи за кордоном? Чому саме в цій країні?

Що Ви відчували, працюючи за кордоном? Чи доводилось Вам відчувати те саме, працюючи в Україні?

Чи вважаєте Ви роботу за кордоном кращою, ніж в Україні? Чому?

Які привілеї та перспективи дала Вам робота за кордоном?

Чи змінювались Ваші погляди/цінності/плани на життя під час роботи за кордоном та що саме на це впливало?

Які нові цінності/цілі/бажання у Вас з'явилися після досвіду роботи за кордоном?

Чи є у Вас бажання продовжити працювати за кордоном? Після чого у Вас з'явилося таке бажання?

Що саме мотивує Вас працювати за кордоном (престижність/ стабільність/ перспективи/ зарплати/ інше) ?

Що для Вас ближче: будувати кар'єру за кордоном, чи розвивати свою галузь в Україні? Чому?

Чи є у Вас бажання проживати за кордоном? Після чого у Вас з'явилося таке бажання? Чи вважаєте Ви життя за кордоном кращим, ніж в Україні? Чому?

Які вирішальні події трапились у Вашому житті під час роботи за кордоном?

Блок 5: Туристичні подорожі (для респондентів, які здійснювали туристичні подорожі за кордон)

Розкажіть про Ваш досвід подорожування за кордон? (як з'явилась така можливість/ чому саме ця країна/ про загальний досвід)

Яка країна Вас найбільше вразила та чому?

Яка подорож була найбільш значущою у Вашому житті та чому?

Чи змінювались Ваші погляди/цінності/життєві плани після досвіду перебування за кордоном та що саме на це впливало?

Які нові цінності/ цілі/ бажання у Вас з'явилися після досвіду перебування за кордоном?

Що Ви відчували, перебуваючи за кордоном? Чи доводилось Вам відчувати те саме, перебуваючи в Україні?

Чи вважаєте Ви життя за кордоном кращим, аніж в Україні? Чому?

Чи є у Вас бажання навчатися за кордоном? Після чого у Вас з'явилося таке бажання?

Чи є у Вас бажання працювати за кордоном/отримати досвід роботи за кордоном? Після чого у Вас з'явилося таке бажання?

Чи є у Вас бажання проживати за кордоном? Після чого у Вас з'явилося таке бажання?

Які вирішальні події трапились у Вашому житті під час перебування за кордоном?

Який момент з подорожування за кордоном Вам найбільше запам'ятався так як це вплинуло на Вас/ Ваше життя/ Ваші життєві плани/цілі/погляди?

Соціально-демографічний блок:

Вкажіть, будь ласка, скільки Вам повних років? _____

Вкажіть, будь ласка, Вашу стать? _____

Вкажіть, будь ласка, Ваше рідне місто? _____

Вкажіть, будь ласка, назву навчального закладу, де Ви навчаєтесь? _____

Вкажіть, будь ласка, Вашу спеціальність та рік навчання? _____

Оберіть, будь ласка, твердження, яке найбільше відповідає Вашому фінансовому забезпеченню?

- а) Не вистачає грошей навіть на їжу
- б) Вистачає грошей на їжу, але купувати одяг важко
- в) Вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі (такі як холодильник або телевізор)
- г) Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі (такі як холодильник та телевізор)
- д) Можемо дозволити собі купити все, що захочемо

Дякую за участь у глибинному інтерв'ю!

Транскрипт інтерв'ю

Інтерв'ю 11.

Стать: жінка

Вік: 20

Рідне місто: Київ

Факультет: ФСНСТ

Фінансове становище: можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі

Тривалість інтерв'ю: 1:15

I: Доброго дня! Щиро дякую, що погодилися на інтерв'ю!

Як ми попередньо погодили, під час розмови я вестиму запис, однак, його ніде не буде оприлюднено. Вся інформація є конфіденційною. Ніде в матеріалах цього інтерв'ю не буде вказано Ваше справжнє ім'я або будь-яка унікальна, публічна інформація про Вас, що дасть можливість третій особі зрозуміти, з ким саме було проведене це інтерв'ю. Приватність нашої розмови буде повністю збережена. Важливо наголосити: у цьому інтерв'ю немає правильних і неправильних відповідей. Важлива Ваша думка і Ваш досвід.

R: Хорошо.

I: Ви готові розпочати?

R: Так, тільки обов'язково відповідати українською чи можна російською?

I: Якою мовою вам буде зручніше вести розмову?

R: Російською

I: Хорошо, тогда будем начинать. Я могу обращаться на «ты»?

R: Да, конечно.

I: Расскажи пожалуйста о себе: сколько тебе лет, чем ты занимаешься?

R: Мне 20 лет, у меня две работы я сейчас работаю по специальности младшим социологом аналитиком в фармкомпаниии уже несколько месяцев и получаю зарплату и все устраивает. И мастер-классы мои, которое были хобби, и я превратила его в

заработок. Но оно для удовольствия. Я его всё-таки пиарю как для души. Поэтому у меня такие две работы, подрабатываю ещё когда есть настроение у нас в городке в кафе.

I: С какой целью ты приняла решение так много работать?

P: Я хочу заработать. У меня стоит цель уже просто съехать от своих, и я накопила уже достаточную сумму на квартиру. Я сейчас рву задницу везде, где возможно, беру проекты. Я за последнее время за карантин очень сильно поменяла свои взгляды, плюс я недавно рассталась со своим парнем и меня это очень сильно дернуло в плане жизненных приоритетов. Я поняла, что мне сейчас лучше будет сама за себя быть, чем быть как мама для моего партнёра, потому что я хочу уверенности. Мне нужна уверенность, мне нужна стабильность. Из-за этого я пришла к выводу, что мне нужна работа. Мне нужна работа, чтобы я себе поставила на ноги. Поэтому у меня вот две работы основные: одна по выходным, другая как у обычных смертных людей. И когда есть возможность на пару часов иду в кафе.

I: Спасибо за ответ, расскажи пожалуйста про свою семью и свой родной город.

P: Моя семья и мой родной город... Отлично, моя семья: мама папа я. Я одна в семье, моя мама работает, она владелица своей компании. Она уже 20 или 15 лет занимается продажей тканей. Уже сколько времени... Папа тоже стал владелица, он помогает слэш директор. Они у меня автономные и мне эта картинка очень нравится. И меня прям прёт от этого, мне бы хотелось, чтобы у меня тоже так получилось.

I: Что именно?

P: Автономность, своё дело, вот первые два года сейчас вместо магистратуры я пойду работать. На постоянную, ой, не на постоянную, а на полную ставку. И я хочу два года отработать в той компании, а дальше карьерный рост. Ну я надеюсь я там себя проявлю хорошо. Меня уже там заметили и меня хотят направить в филиал международный. Я надеюсь, за два года у меня получится как-то себя зарекомендовать и стать автономным человеком, а потом действительно или что-то свое открыть или стать совладельцем, или содиректором или сопомощником. Я реально планирую на должность высокую, потому что я вижу пример родителей. И вот смотри, сейчас час дня они сейчас газоном занимаются. Просто автономность,

свобода и независимость. И это у меня в приоритете: то, что я хочу не то что быть похожей на своих родителей, но похожей в плане работы.

I: Расскажи пожалуйста про свой опыт пребывания за границей.

P: Я достаточно часто бываю за границей. У нас в семье, ну я не знаю, мы очень любим ездить. Вот действительно и у нас в году мы стараемся выехать как минимум два раза. Доходило от двух до четырёх, но точно не один раз в году.

I: А с какой целью вы путешествуете?

P: С какой целью... Ну туризм понятное дело. Родителям очень нравится вот процесс, когда ты куда-то едешь. Смена обстановки, потому что это в какой-то мере для головы ещё помогает.

I: Как ты себя чувствуешь во время этих путешествий?

P: Я себя чувствую очень свободно, я себя чувствую далеко от дома и мне это нравится. Я люблю Украину. И при всём при этом, когда я приезжаю за границу я не говорю как типичный русский или украинский турист: «Ай посмотри у них вот такая система пропусков в туалеты или ай посмотри...». Я не оценивать езжу, я езжу ради удовольствия. Я понимаю, что у них свой механизм работы, у нас свой механизм работы. Они позволяют себе это, мы нет. Но у меня есть возможность выехать и спасибо хотя бы за это.

I: А нету такого что в Украине ты бы тоже чего-то хотела что видишь за границей?

P: Я понимаю, что у нас такого не будет никогда. Просто я смотрю, вижу и понимаю, что нет. И всё, а в целом ощущения за границей.. Но я не знаю... Я себя чувствую там не то, чтобы другим человеком, нет. Я просто чувствую, что мне нравится эта резкая смена обстановки. Я была много где, я объездила всю Европу, Штаты, Исландия, Египет, Африка, острова какие-то...

I: А вы больше за пассивный отдых или за активный?

P: Мы за активный отдых, мы не любим полежать на диване или возле моря. У нас дома есть бассейн, мы когда куда-то едем, мы понимаем, что море – это замечательно, но у нас дома тоже есть вода. И можно поплавать, поэтому мы спокойно можем обходиться летом в странах, где нет воды. То есть нам не обязательно это. Да мы

любим океан. Мы очень любим в нём купаться, у нас это отдельный вид спорта. Но в целом активный отдых, культура, ментальность. Это вот наверное про нас.

I: Расскажи пожалуйста, что тебя привлекает в других странах и что наоборот не нравится.

P: Так, что мне нравится и не нравится. Сложно сказать сразу, потому что я стараюсь выжать максимум из путешествий. То есть я постараюсь выжать максимум в хорошем плане. Последняя поездка перед карантином была в Вену с другом. Мы поехали. Что могло не нравится, так это компания допустим. То как ты едешь, с кем ты едешь - это влияет очень сильно, а в остальном я стараюсь абстрагироваться когда я за границей от каких-либо проблем. Да даже если компания невыносимая, я стараюсь просто честно гулять, не слушать, но просто гулять и делать акцент на том, что где я сейчас, а не с кем я сейчас. Мне важно локация, я люблю в перемену, я люблю движ, мне нравится вообще.

I: А что не нравится? Возможно, языковой барьер?

P: Языковой барьер решаемый, я стараюсь его решать, поэтому языкового вот не было такого. Вот менталитет да, менталитет да конечно это очень сложно. Потому что ты вырываешься из одной культуры в другую, ты не знаешь ни правил, ничего. Как в тех же эмиратах оказывается публичное проявления там поцелуев между парами запрещено. Ну хорошо, но это же как раз и интересно. Меня менталитет не пугает, а привлекает. Потому что я пытаюсь тогда следовать по этим правилам, следовать по их каким-то традициям. Даже в той же Турции когда она открыта для туристов, когда ты заходишь в те же храмы, мечети, то меня меня прямо штырит в хорошем плане, что я такая «ага, как она сейчас сделала? Надо вот также и я». Что ещё не нравится – дорого.

I: А что ещё нравится, первое на что ты обращаешь внимание?

P: Первое, на что ты обращаешь внимание – город. Общий вид города, архитектура, планировка, расположение. Вот я давно конечно читала про Барселону, что у них дома расположены в форме яблока, что внутри у них поле или как зелень какая-то, и оно в форме яблочек сделано. Оно очень динамично расположено по городу, чтобы пропустить канализацию, электричество и всё распланировано. Тоже самое во

Франции в Париже, и мне это нравится, когда город как механизм слаженный работает и ты по нему идёшь и тебе всё понятно.

У меня топографический кретинизм, я могу смотреть карту я могу не понимать где я, а вот города в которых все чётко сделано, как для людей, чтобы не потеряться, вот от этого я получаю удовольствие. И город в первую очередь – это то, на что я обращаю внимание. И транспортные связи тоже важны.

I: Какая страна тебя больше всего впечатлила и почему?

P: Это будет очень банально, это Штаты и Исландия очень сильно впечатлила.

В штатах я была в Нью Йорке, Флориде, Майями, Орландо и Исландия как остров. У меня конечно контраст между мегаполисом и просто такой вот абсолютно неизведанной страной. Вот и эти две страны США и Исландия произвели на меня очень сильное впечатление, потому что в США у меня пошёл термин «все как для людей», потому что где бы ты ни был, как бы всё не сложилось, ты точно найдёшь выход. Даже когда ты едешь по шоссе, где 8 полос в одну сторону и 8 в другую, ты видишь, что вот знаки и по ним можно сориентироваться. Я когда еду в Украине я не всегда могу понять, где поворот в какую-то залупень. Транспорт в целом, такси, там всё очень слаженно работает и это очень впечатляет. Исландия это просто на контрасте, это одна окружная дорога по острову и ты по ней едешь. Да, есть столица и ты в неё заезжаешь там всё в таком скандинавском больше стиле, но тишина спокойствие, изоляция, дистанция, то есть люди туда едут чтобы просто отдохнуть от людей вот эти две страны мне понравилось.

I: И что тебе ближе всё таки?

P: Не могу так сказать, если ехать отдохнуть – Исландия. Если ехать для какого-то бешеного движения, то Нью Йорк. Ещё в последнее время я вот вижу, что Португалия это для меня это что-то среднее, там бывает и безлюдно и по минимуму людей, но потом едешь в Лиссабон и там движ.

I: Помнишь ли ты момент после которой ты изменила свои ценности цели взгляды?

P: Я с каждого путешествия пытаюсь вынести что-то для себя. Ценности всё-таки это что-то культурное для меня, оно прививается в Украине, к сожалению, и ты со своей этой ценностью огромной едешь потом путешествуешь по миру. В плане настроя да,

мне легче, когда я возвращаюсь в Украину с путешествия, мне легче потом как-то воспринимать всё, не знаю почему. Может потому-что резкая смена обстановки.

I: От чего это зависит?

P: Это зависит от того, что я будучи за границей живу другой жизнью. В Украине я живу одной жизнью, за границей я живу другой жизнью. И мне это очень нравится. И вот этот вот момент когда я приезжаю, я приезжаю полностью обновлённая, вдохновлённая и оно на меня действует таким магическим образом как реабилитация, вот честно. Я на карантине уже хочу хоть куда-нибудь поехать, мне нужно морально проветриться и приехать в Украину.

I: А Было ли что-то что как-то сформировало твои взгляды на жизнь по-другому, пока ты находилась за границей?

P: Я могу сказать, что в Штатах такое ощущение, что ты в кино, что ты на какой-то киносъёмке и они действительно очень чётко передают это всё, всю эту жизнь. И пока я была в Нью Йорке, действительно был момент. Только это был не Нью Йорк, это был Майями, я была тогда с крестной, и я значит стояла на балконе как раз апартаментов, где мы жили. А моя крёстная она достаточно обеспеченная женщина. И я помню она потратилась на большой пентхаус в котором мы все жили, чтобы все поместились, разместились со всеми удобствами. И я помню я ночью вышла, вот именно ночью выходишь смотришь на всё это дело, и я поняла, что вот эта жизнь, которую я сейчас проживаю, все эти блага, которые я получила: поездка в Штаты – это дорого, виза это дорого, там очень дорого. И я поняла что это всё очень надо ценить в наше время, потому что это деньги, и как бы это меркантильно не звучало но это финансовая какая-то часть и когда ты едешь ты стараешься не смотреть на чек на кофе в старбаксе но что-то ж тебя клинит иногда и наверное с точки зрения поездок то поездки поменяли мои взгляды на финансовую составляющую, потому что я поняла, как хочется жить какой уровень нужно иметь для тех же путешествий чтобы там себе позволять какие-то их блага. Жить так, чтобы не отказывать себе, и я просто долго наверное не могла прийти к этому, а когда я была в Майями я поняла, насколько это всё вообще дорого и сколько сил и нервов на это всё было потрачено, я после этого момента начала ценить именно деньги потому что это очень очень важно. Я

просто тогда поняла насколько это офигенно, насколько это вдохновляет на какие-то дальнейшие жизненные приоритеты и их развитие и их усовершенствование что вот путешествия они и вдохновляют и мотивируют. Поэтому вот деньги и финансовый аспект я бы прям выделила.

I: А твои путешествия влияют как-то на твоё желание автономности?

P: Очень, потому что мама ж тоже ездила с нами когда мы путешествовали в какую-то другую страну, и с работы она фактически не уходит. Она всё устроила для себя таким образом, что ей надо взять свой компьютер, книгу продаж и прайс и всё. Она просто позвонит скажет, в телефоне что-то запишет, отправит, в экселе что-то сделает и всё и пожалуйста. Но при этом она будет сидеть где-нибудь в тех же Штатах или Исландии и чувствовать себя отлично. И я смотрю на это уже лет 15 и меня это очень стимулирует.

I: Приходилось ли тебе наблюдать отличия менталитета украинского от других стран?

P: Отличия в менталитете огромные, у нас народ почему-то очень недоверчивый. Я опять-таки вспоминаю любимые Штаты, была ситуация, которая меня тогда просто убила. Мне было как раз 16 или 17 лет, выпускной, я искала себе платье на выпускной. Какая ситуация меня очень удивила: я зашла в магазин, стою в примерочной, застегиваюсь, выхожу и возле меня стоит женщина лет 45 и консультантка, они что-то стоят, разговаривают между собой, меряют что-то, я смотрю и думаю: какая красивая женщина. И она ко мне поворачивает и говорит: «Как тебе? Тебе нравится?» Я сказала «Да» и она начала со мной просто говорить, потом типа «А тебе не кажется, что на талии узко», или что-то ещё и я говорю: «Мне всё очень нравится». И потом эта женщина сказала: «Давай я и тебе помогу выбрать» и мы потом втроём как три подружки с секса в большом городе стояли выбирали платье. И мы час потратили на то чтобы выбрать мне платье. И после этого я вышла из магазина и всё поменялось в тот момент. Ты чувствуешь себя по-другому когда люди, социум, более открыты к тебе, когда они не смотрят как-то криво на тебя, с негативом. А когда тогда я вышла с примерочной и с магазина я вышла с настроением что жизнь просто прекрасна и в этот момент какая-то ценностная установка у меня поменялась, что всё не так страшно. Но

потом я вспомнила что я приеду в Украину и поняла, что тут по-другому и менталитет очень разный. У нас люди закрыты, замкнутые. Всегда видно наших людей за границей. У них лица просто обреченные, я не знаю, я замечала такое даже за своими родителями. Мы сидели в ресторане и я просто окинула взглядом обстановку вокруг, и я вижу мои родители просто типичные советские люди, хоть они и одеты по-другому. То есть лицо говорит всё. Я надеюсь наше поколение может будет какое-то более адекватное, открытое, мобильное.

I: А после того как за границей ты увидела всё о чем рассказала, другой менталитет и подход к жизни, ты не начала вести себя как-то иначе находясь в Украине?

P: Да. Да, конечно.

I: И что ты можешь сказать?

P: Пробовала. Не работает. Я понимала, что по приезду в Киев, если я была за границей больше двух недель, а мы стараемся там быть больше двух недель, я уже начинаю какие-то штуки перенимать. Я возвращаюсь и как-то по-другому на что-то смотрю по-другому, говорю, вот меняется оно. Я не знаю непроизвольно лёгкость какая-то появляется. Когда ты начинаешь разговаривать с людьми в таком же ключе, они на тебя смотрят как на сумасшедшего человека, потому что ты вежливый, потому что ты добрый и потому что ты улыбочивый. У нас люди не такие, у нас в этом плане очень грустно всё. У нас люди материалисты. Я ездила один раз с такими людьми. Семья материалистов: им важно ходить в чём-то, бренд иметь какой-то и носить его. И когда я была с ними в Милане они пошли на шопинг. Я не смогла морально. Был момент, когда моя подруга, на тот момент она была лучшей подругой, она зашла в магазин люкс класса. Она пошла в магазин и звонит папе и говорит «Вот не хватает на сумку или на туфли». И она такую истерику устроила из-за этой сумки и я просто не выдержала и ушла. Потому что мы были в Милане, я не разу там не была и хотела город посмотреть. У нас люди в принципе очень много времени тратят на шопинг на сувениры. Ты покупаешь какую-то открытку с достопримечательностью, которую ты даже не видел, и это меня вообще убивает. Поэтому возвращаюсь к менталитету, наш народ такой, что какая-то материальная составляющая им важнее будет даже в тех же путешествиях.

I: Хорошо, у меня последний вопрос насчёт менталитета. Менталитет какой страны для тебя ближе всего?

P: Хммм...

I: Украина или всё же это какая-то другая страна?

P: Нет, я бы сказала, что это всё-таки другая страна, потому что меня привлекают эти красивые ухоженные улыбчивые люди. Я понимаю, что мне на них приятнее смотреть чем на наших бабушек в метро. Вот даже бабушка которая была в Париже, она была одета вот она была вышукано одета. Ты смотришь и глаз радуется. И пуская это всего лишь картинка, обертка, но она меня очень приманивает. А менталитет Украины сразу видно, сразу какое-то предвзятое отношение. И люди за границей смотрят на нас как на диких. Вот мой папа любит говорить, что мы для них дикие обезьяны. Я действительно вижу эту дикость в наших глазах, когда мы за границей. Даже когда мы нашу бабушку повезли в Париж отпраздновать её день рождения, она первым делом побежала во все магазины скупать все статуэтки. И таких людей диких очень много до сих пор.

I: А менталитет какой страны для тебя ближе всего?

P: Португалия и Германия

I: А почему?

P: Ну вот если сравнивать, например американцы и немцы, то у американцев есть какая-то напыщенность. Показать свою статусность и пафос небольшой. А в Германии я не знаю, там все такие дружные, может из-за того, что они много пива пьют, я не знаю. Вот ты туда приезжаешь, а там тебе рады. Каждый год, когда мы ездим на лыжи у нас там есть любимый лыжный курорт и у нас есть уже любимый отель. Мы туда 10 лет подряд ездили. Эти хозяева отеля они постоянно нам пишут, узнают, как у нас дела, и когда у нас был разгар Евромайдана они написали нам узнать всё ли у нас хорошо ничего ли нам не нужно, какая-то помощь, финансово что-то.

I: А после того как ты понимаешь что тебе менталитет другой страны ближе чем украинский у тебя не меняются какие-то взгляды или цели?

P: Как бы там не было, я все равно не смогу приехать. У меня недавно был разговор с моим бывшим молодым человеком, он хотел переехать в другую страну, в

скандинавские страны. Я ему говорю: «Ты же понимаешь, что ты этого не можешь сделать?», он говорит: «Понимаю». А почему, а потому что ты должен ли родиться там изначально или ты предлагаешь кучу усилий и кучу денег. Реально для того, чтобы переехать нужно очень много денег. Потому что тебе фактически нужно доказывать постоянно людям что ты финансово готов жить в их стране. Плюс по поводу менталитета тебя могут не принять, ты все равно остаешься иностранцем для них. Я всё-таки это вижу и у меня есть знакомая, которая только после пяти лет к тебе начинают относиться как к жителям. Первые пять лет ты пытаешься доказать, что ты можешь жить тут, что ты способен. И хоть у них есть эта открытость и дружелюбность, они все равно как-то с теплом, но издалека. Поэтому я не хочу переезжать, потому что система экономическая за границей она старается быть прозрачной, налоги бешеные в скандинавских странах налоги бешеные, в США налоги бешеные. А у нас это всё так удачно прогнило, что ты можешь жить здесь хорошо, и при этом обеспечить себе поездку на месяц куда-то. Я это поняла и поэтому не хочу уезжать. Я ненавижу себя за это, потому что я понимаю что наша страна более коррумпированная, много серого бизнеса, но это уже так укоренилось у нас, что мне кажется вряд ли это изменится.

I: Хочу тебя ещё спросить про культуру: доводилось ли тебе замечать отличия культуры за границей и в Украине и в чем они для тебя проявляются?

R: Я могу сказать, что за границей всё строится на доверии и на какой-то общественной осведомлённости. Конечно, можно проводить всякие мероприятия и осведомлять людей, но все же за границей люди более охотно поддерживает все эти мероприятия. То есть они более открыты к этому и это строится на доверии к стране, лидерам мнений и они готовы экспериментировать, в то время, когда у нас провести такое мероприятие, соберется от силы ну 1000 человек. Потому что все будут смотреть с каким-то снобизмом что что-то новое. Даже есть у меня знакомый он работал в той же компании что и я, и его уволили, сказав, что у него слишком продвинутые методы для нашей компании. И она сказала, что доверия просто нет к нему, потому что мы не знаем, что ожидать. И это меня очень расстраивает, потому что ну если вы не знаете - то попробуйте. И вот эта коллективная осведомлённость,

она должна быть. Люди должны узнавать, читать, смотреть. Даже выпуски того же Птушкина, потому что он ведь тоже по сути рассказывает о культуре. Я хочу чтобы люди это узнавали, потому что в будущем это может помочь нам как-то развиваться: как и культуре нашей, так и стране. Поэтому я считаю, что на доверии должно строиться вообще всё, я за границей постоянно вижу насколько они обучены этому доверию. У нас была история, мы были в Норвегии, ночевали в отеле и где-то в 5 утра у нас был выезд. И нам на ресепшене сказали, что спуститесь заберете залог которые у нас взяли за чашки за мебели и всякое такое. Там было 150 €, а на тот момент это было вообще немалая сумма. В итоге когда мы спустились в 5 утра ресепшен был закрыт, а на доске объявлений, где у них висят всякие новости, висел листочек с нашей фамилией и 150 €. И это было на улице, я забыла сказать, что это было на улице. То есть вот тебе доверие. Они понимают, что никто не подойдёт и не заберёт эти 150 €. И таких ситуаций было очень много, когда люди просто рассчитывают на твою адекватность и осведомлённость.

I: Ты считаешь это правильным?

P: Ну, у нас это нереально. И когда ты после такого приезжаешь в Украину, у тебя крылья просто обрубаются. Вот даже момент того, что я очень люблю говорить о путешествиях, но не со всеми я могу об этом поговорить, потому что не все готовы об этом слушать.

I: Почему?

P: Потому что во-первых зависть причём не белая зависть, а чёрная зависть. Плюс у нас в стране это считается как панты. Я несколько раз сталкивалась с ситуацией, когда у меня знакомые мальчики, а девочкам я просто-напросто даже об этом не рассказываю. Потому что люди абсолютно неадекватно к этому относятся. Хотя по большому счёту много ведь людей путешествуют если бы каждый приезжал и делился своим каким-то опытом, возможно это как-то бы повлияло на ситуацию в целом и на развитие нашей культуры. Так вот мальчики знакомые мне говорили что у меня просто денег много и поэтому у меня плющит от путешествий, а я не хочу такое слушать.

I: А ты поддерживаешь связь с какими-то друзьями за границей?

Р: Да, вот особенно во время карантина я начала общаться с знакомыми за границей и обсуждать с ними эту тему вообще коронавируса. И один мне знакомый очень высказался на тему того, как у нас в Украине относится вообще к карантину, к этим всем маскам, потому что у них ты должен выходить из квартиры по расписке. И вот когда он мне это все рассказывал, а потом я ему рассказывала, я сижу и понимаю насколько мне стыдно, это настолько абсурд и я в нем живу.

І: А тебе перешли какие-то привычки с границы во время того как ты там была?

Р: Ну самое первое что приходит в голову - это конечно же осознанное потребление и мусор.

І: В каком плане мусор?

Р: Ну, сортировка мусора. И даже был такой момент, что когда я жила со своим молодым человеком. И я в этот момент поняла что у меня прогрессивные взгляды. Потому что моя сортировка мусора, моё осведомлённые потребления продуктов, это всё есть и оно все было привито как оказалось пока я была за границей. Потому что когда ты живёшь в другой стране и потом приезжаешь в Украину, у тебя происходит это все на подсознательном уровне, этот порядок какой-то. А у человека настолько была неприязнь к этому, что мы не сживались, он не понимал зачем я это всё делаю, зачем мне эти разлагаемые зубные щетки и так далее. А я считаю, что маленькими шажками можно чего-то добиться.

І: Что ты чувствовала, когда ты находилась за границей и доводилось ли тебе чувствовать тоже самое находясь в Украине?

Р: За границей я чувствовала себя более свободно и более уверенно, потому что в Украине постоянное чувство, что тебя кто-то грузит. Там ты находишься в роли человека, который постоянно узнает что-то новое. Плюс для меня важно менять обстановку. Кстати, вспомнила ситуацию, когда мы были в Австрии. Мама случайно оставила в туалете при дороге сумку со всеми паспортами деньгами билетами короче совсем и уехала. Через 300 км подъезжая к Вене мы кинулись к сумке, а ее нет. Они понятное дело развернулись поехали обратно, нашли эту станцию. Они короче залетают, папа давай быстро искать сумку, а там сидела женщина, которая смотрит за всем. И она такая спрашивает «Это ваше?» и сумку достает. Папа говорит, что да.

Он всё се пересчитал, всё на месте было. Она говорит⁵ «Ну просто люди после вас зашли в туалет увидели эту сумку и принесли». У нас такого не будет, у нас если даже не заберут всю сумку, то заберут деньги, заберут кредитку». А там всё оставили до каждого цента. Поэтому там ты и чувствуешь безопасность и свободу, свободу действий, свободу мыслей. Ты знаешь, что тебе всегда помогут и ты это ощущаешь постоянно.

I: А ты считаешь жизнь за границей лучше?

P: Смотря что считать жизнью лучше. То есть в Украине ты можешь не платить налоги и открывать серый бизнес и позволять себе какие-то путешествия, в то время как там все прозрачно. И если там ты играешь по правилам, то в Украине ты можешь эти правила обойти. И иногда это выгодно, иногда это привилегия. Но при этом у нас есть лазейки, а я смотрю на тех людей, у которых лазеек нет, и они чувствуют себя прекрасно. Люди понимают, что их страна работает как система, и ты эти правила должен соблюдать. Им так комфортно.

I: Возникло ли у тебя желание учиться за границей и после чего?

P: Да, после 11-го класса я хотела поехать учиться в Вену, даже в какой-то их государственный университет, но папа мне не разрешил.

I: А почему именно в Вену ты хотела?

P: После того как я побывала в Германии и поняла, насколько она мне близка. Мне очень импонирует их система именно жизни. То есть ты после того как там побывал приезжаешь в Украину и думаешь «Нет, ну вот этот момент я бы точно поменял», потому что тебе уже комфортнее, так как ты там привык.

I: А есть ли у тебя желание получить какой-то опыт работы за границей?

P: Конечно, даже когда я была в Штатах меня крёстная познакомила с директором фармкомпаний, которая из Украины переехала в Штаты, и я спросила, можно ли получить там какой-то опыт работы. Плюс это по моей специальности. На что она мне ответила, что прости пожалуйста, если бы это было в Украине, то конечно без вопросов можно обойти закон, но там нужен документ, который подтверждает, то, что ты уже доучился и ты готов работать.

I: А почему или после чего у тебя появилось желание получить этот опыт работы?

Р: После месяца жизни там. То есть я пожила там какое-то время и мне настолько понравилось, что я реально села и начала искать подработку.

І: Какие ситуации тебя потрясли за границей?

Р: Ситуации однозначно были, в основном они связаны с людьми, с их добродушностью. Даже вот в тот отель, когда мы несколько лет подряд ездили в Германии в один отель, нам постоянно звонили потом спрашивали в каких числах мы будем приезжать, чтобы забронировать нам наш любимый номер и никому его не отдавать.

І: Спасибо большое за твои ответы. Это был последний вопрос. Возможно тебе есть ещё что добавить?

Р: В целом нет, тебе тоже спасибо за интервью.